

Alexandra Kollontaj (1921)

Arbetaroppositionen

Publicerat i Pravda, den 25 jan 1921. Dokumentet svartlistades genom ett resolutionsbeslut på
Kommunistpartiets 10:e kongress i mars 1921.

Översättning och inledning: Ingemar E. Nilsson

Utgiven av Federativs (SAC:s förlag)

Digitalisering: Jonas Holmgren (marxists.org)

Innehåll:

Inledning.....	1
Arbetaroppositionens rötter.....	8
1. Individuell eller kollektiv förvaltning?	8
2. Arbetaroppositionens utveckling.....	9
3. Krisens orsaker.....	10
4. Specialisternas ökande inflytande	11
5. Staten och partiet.....	13
6. ”Massorna är inte blinda”.....	14
7. De som dragit fördel av revolutionen.....	15
8. ”Våra bekymmer är inte deras ...”	16
9. Oppositionens mål.....	16
Fackföreningarnas roll och problem	17
1. Vilka skall bygga upp den kommunistiska ekonomin?.....	17
2. Nya produktionsförhållanden och den materialistiska historieuppfattningen.....	18
3. Vilka skall förvalta produktionen?.....	20
4. Trotskijns ståndpunkt	21
5. Lenins, Zinovjevs och Bucharins ståndpunkter	22
6. Begränsandet av den skapande förmågan	23
7. Teknik och organisation	25
8. Oppositionens program	27
Byråkratin och massornas självständiga aktivitet	28
1. Initiativ ... och apatins orsaker	28
2. Byråkratins väsen	29
3. Mot byråkratin inom partiet	30
4. Diskutera problemen öppet!.....	32
5. Oppositionens historiska nödvändighet	33
Kronologi	36
Noter.....	38

Inledning

Alexandra Kollontajs *Arbetaroppositionen* skrevs i början av 1921. Texten – ett av bolsjevismens ”förbjudna dokument” – smugglades ut ur Ryssland i samband med den tredje Kominternkongressen av den tyske kommunisten Bernhard Reichenbach och översattes och utgavs på tyska 1921 under titeln ”Die Arbeiter Opposition in Russland”. På engelska publicerades den samma år i Sylvia Pankhursts *Workers Dreadnought* och återtrycktes i Chicago i slutet av 1921. Den rådskommunistiska organisationen Solidarity i England återutgav texten 1961 och på nytt 1968. Under 60-talet har *Arbetaroppositionen* också översatts och utgetts på italienska och franska. Föreliggande översättning har gjorts från Solidaritys engelska utgåva 1968. Det är första gången den fullständiga texten publiceras på svenska. Tidigare har korta utdrag ur den publicerats i Jens A. Christophersens *Bolsjevikrevolutionen 1917* och *Zenit* 4/67.

Alexandra Kollontaj, född 1871, har ett högborgerligt ursprung. Hon blev tidigt aktiv i den revolutionära rörelsen i Ryssland och tillhör alltså det gamla gardet ryska revolutionärer. 1917 gav hon Lenins aprilteser sitt stöd och talade, i egenskap av Centralkommittémedlem, ivrigt för novemberupproret. Hon utsågs till kommissarie för familjefrågor i den första sovjetregeringen. Efter partiledningens kritik mot *Arbetaroppositionen* på tionde partikongressen drog hon sig ur det aktiva partilivet. 1922 blev hon diplomatiskt sändebud i Oslo – kanske en mildare form av landsförvisning. Under andra världskriget verkade hon som ambassadör i Sverige. Hon var en av de få, kanske den enda, av det gamla bolsjevikgardet som lyckades överleva Stalins utrensningar. Hon är f.ö. känd för sina radikala idéer beträffande familjen och kvinnan. Hon förband 1800-talsfeminismen med Engels och Bebelers teorier i kvinnofrågan och har framlagt sina teorier i bl.a. *Kommunismen och familjen* (1919) och *Kvinnans ställning i den ekonomiska samhällsutvecklingen* (1921; översatt till svenska). Kollontaj dog 1952.

Det är av viss vikt att lägga märke till, att Kollontaj skrev *Arbetaroppositionen* tre år innan Lenin dog. Hennes dokument är en grundläggande kritik av den byråkrati som höll på att välla fram i Ryssland. Hennes kritik är också betydligt mer genomträngande än den kritik som olika riktningar, av ett eller annat skäl, levererade mot ”stalinismen” efter Lenins död.

Kollontaj söker teoretiskt formulera de ståndpunkter som framfördes i de ”Tesar om fackföreningarna” som *Arbetaroppositionen* – den grupp av arbetare och fackföreningsmän som Kollontaj tillhörde – framlade för diskussion inför det ryska kommunistpartiets tionde kongress i mars 1921.

Arbetsförvaltningens och socialismens natur är de centrala teman som Kollontaj behandlar. *Arbetaroppositionen* understryker att för att överhuvudtaget kunna tala om att samhällets klassnatur genomgått någon fundamental förändring måste arbetarna – genom sina kollektiva organisationer – först och främst förvalta produktionen.

Arbetaroppositionen beskriver en fas i kampen mellan den framvällande byråkratin och de som förordade arbetsförvaltning av produktionen – den fas som utkämpades inom partiets egna led. (De som förespråkade liknande idéer utanför partiets led hade för länge sedan tystats.) *Arbetaroppositionen* varnar också med närmast profetisk klarsyn för de inre faror som hotar revolutionen.

Under de första åren efter revolutionen förekom en rad fraktionsbildningar inom bolsjevikpartiet. Oppositionen inom partiet representerades 1918 av ”vänsterkommunisterna” (Osinskij, Bucharin, Lomov, Smirnov, Radek, Preobrazjenskij, Kritsman m.fl.), 1919 av de ”demokratiska centralisterna” (Osinskij, Saponov, Preobrazjenskij m.fl.) och 1920-21 av

Arbetaroppositionen och Ignatov-gruppen (en Moskva-fraktion som stod Arbetaroppositionen mycket nära och som senare uppgick i den).

Inslaget av vänsteristbyråkrater och fackföreningspampar var ganska stort inom Arbetaroppositionen. Dess mest framstående företrädare var Sjljapnikov (den förste arbetskommissarien), Lutovinov och Medvedev (metallarbetarnas ledare). Men Arbetaroppositionen tycks också ha åtnjutit avsevärt stöd bland fabriksarbetarna på basplanet. Partiledningen var allvarligt oroad över detta, inte minst att döma av den politiska storm som t.ex. Arbetaroppositionens ”Teser om fackföreningarna”¹ utlöste.

R. V. Daniels har i sin på Harvard University Press 1960 utgivna bok *The Conscience of Revolution* bidragit med viktigt material till Arbetaroppositionens historia. Bl.a. skriver han: ”Geografiskt tycks den ha varit koncentrerad till de sydöstra delarna av europeiska Ryssland: Donetsbäckenet, Don- och Kubanområdena och Samaraprovinsen vid Volga. I Samara hade Arbetaroppositionen i själva verket kontroll över partiorganisationen 1921. Innan partiet ”omskakades” i Ukraina i slutet av 1920 hade oppositionen fått majoritet i hela republiken. Andra starka fästen var Moskva-provinsen, från vilken Arbetaroppositionen fick omkring en fjärdedel av partirösterna, och Metallarbetarförbundet i hela landet.”²

Mellan den nionde och tionde partikongressen kom det till en strid på kniven inom partiet. Vid den partikonferens för Moskva-provinsen som hölls i november 1920 hade det stått klart att oppositionsgrupperna inom partiet genomgått en snabb tillväxt. Arbetaroppositionen, de demokratiska centralisterna och Ignatov-gruppen hade således säkrat 124 delegater till denna konferens mot 154 för Centralkommitténs anhängare.

Under tiden mellan publiceringen av Kollontajs *Arbetaroppositionen* och den tionde partikongressen gjorde partiledningen allt för att sabotera Arbetaroppositionens verksamhet för att på så sätt försäkra sig om dess nederlag. Redan den 13 januari fördömde Moskvas partikommitté ”Petrogradorganisationens tendens att göra sig själv till ett speciellt centrum för partikongressernas förberedelser”. Leninisterna utnyttjade nämligen Petrogradorganisationen som bas för att utöva påtryckningar på det övriga partiet. ”Moskvakommittén uppmanade Centralkommittén att tillse att det skedde en ’rättvis fördelning av material och talare ... så att alla åsiktsriktningar blir representerade.’ Denna rekommendation ignorerades flagrant.”³ Efter partikongressen skulle Kollontaj komma att hävda att spridningen av hennes pamflett (alltså *Arbetaroppositionen*) avsiktligt hade hindrats.

Den tionde partikongressen blev en av de mest dramatiska sammankomsterna i hela bolsjevismens historia. Partiledningen hade dock från början till slut fullständig kontroll över kongressen och ledningen önskade inget annat än att helt och hållet undertrycka oppositionen. Kongressens allt överskuggande tema var ”enighet”. I själva verket var naturligtvis den tionde partikongressens tvister och stridsämnen enbart en förvrängd återspeglning av den mycket djupare krisen i landet som helhet.

Trotskij var huvudförespråkare för hierarki, stark enmansledning inom industrin och administrativa lösningar enligt centralt påbjudna planer. Han ansåg att fackföreningarna helt skulle underordnas partiets centrala ledning och att de som huvuduppgift skulle ha att organisera den arbetets militarisering, som han själv varit initiativtagare till. På den tionde partikongressen gick han till angrepp mot Arbetaroppositionen: ”Arbetaroppositionen har proklamerat farliga slagord. Den har gjort demokratiska principer till en fetisch. Den sätter arbetarnas rätt att välja representanter högre än partiet som om partiet inte hade rätt att utöva sin diktatur också när denna diktatur tillfälligt kolliderar med arbetardemokratins skiftande stämningar ... Partiet är förpliktat att upprätthålla sin diktatur ... oberoende av temporär vacklan till och med inom arbetarklassen ... Diktaturen grundar sig inte vid varje tidpunkt på arbetardemokratins formella principer ...”⁴

Lenin hade i november 1920 av taktiska skäl tagit avstånd från Trotskij i frågan om den industriella förvaltningen eftersom han ogillade det utmanande – och alltför ärliga – sätt Trotskij presenterade sina ståndpunkter på. Men även Lenin (som menade att Ryssland måste ta lärdom av de utvecklade kapitalistländerna och att det var nödvändigt att tillämpa kapitalistiska rationaliserings- och förvaltningsmetoder) hävdade naturligtvis bestämt partiets och statens överhöghet och att produktionen skulle förvaltas av enskilda under partikontroll. Lenin ansåg att fackföreningarnas uppgift var att uppfostra arbetarna och att försvara dem mot deras ”egna” ledare och deras ”egen” stat. Mot arbetaroppositionens program anförde han bl.a.: ”Produktionen är alltid nödvändig, men så är ej fallet med demokratin. Produktionens demokrati leder till tankegångar som är radikalt felaktiga”.

I sitt öppningstal på den tionde partikongressen anklagade Lenin Arbetaroppositionen för att vara en ”småborgerlig”, ”syndikalistisk”, ”anarkistisk” avvikelse och ett hot mot revolutionen. Det var rentav ingen hejd på Lenins sedvanliga etikettklistrande. Enligt Lenin var Arbetaroppositionen nämligen också ”verkligt kontrarevolutionär”, ”objektivt kontrarevolutionär” och ”alltför revolutionär” – allt på en gång!

Genom den tionde partikongressens beslut koncentrerades makten ännu mer. Rätten till fraktionsbildning avskaffades. Centralkommittén fick disciplinära rättigheter. En lång resolution om fackföreningarna – avfattad av Zinovjev – som underströk att partiet skulle leda all fackföreningsverksamhet röstades igenom. Lenin framlade sin plan beträffande den Nya Ekonomiska Politiken – blandekonomi under strikt partikontroll – och fick den godkänd utan att denna plan tidigare på något sätt öppet diskuterats inom partiet. De genomgripande organisatoriska förändringar som vidtogs inom partilivet var ämnade att en gång för alla omöjliggöra all opposition. Den demokrati som förvägrats bönderna, arbetarna och fackföreningarnas kommunistiska ledare förvägrades nu också hela partiet ända upp till den hierarkiska toppen.

”Enligt bolsjevikerna förkroppsligade partiet klassens historiska medvetande vare sig klassen förstod det eller inte – och vare sig den ville det eller inte. Utifrån dessa förutsättningar var *varje* ifrågasättande av partiets ledarställning – vare sig i handling eller enbart i tanke – detsamma som ”förräderi” mot revolutionen, ett brott mot historien.”⁵ Sedan man lyckats förbjuda alla meningsyttringar utanför partiet förbjöd man dem också inom partiet. Men det var inte endast en kamp mellan olika åsikter. De nederlag som olika oppositionsgrupper led inom partiets ram var inom partiets ram tecken på de nederlag som arbetarna led till partiets förmån. Det som stod på spel var arbetarklassens ställning gentemot det parti som börjat konstituera sig som en ny härskande, byråkratisk klass.

Omfattningen av den ryska revolutionens misslyckande är oändligt mycket större än den seger som Versailles vann över Kommunen eller Franco över den spanska revolutionen eller Chrusjtjovs pansar över revolutionen i Ungern därför att av alla arbetarklassens revolutioner är det bara den ryska som varit segerrik, men det är också den som gått mot det allvarligaste och mest förståeliga av alla arbetarklassens nederlag genom att falla offer för en byråkrati som den själv gav upphov till.

Den ryska revolutionens urartning brukar vanligen förklaras med sådana ”oundvikliga” och ”yttre” faktorer som Rysslands underutveckling, böndernas övervikt bland Rysslands arbetande befolkning, landets totala ödeläggelse efter första världskriget, inbördeskriget och interventionskriget, revolutionens isolering efter den tyska revolutionens sammanbrott (1919-20) etc. Alla dessa ofrånkomliga fakta spelade utan tvekan en betydelsefull roll för de särskilda drag som är utmärkande för den ryska revolutionens urartning, men räcker inte för att förklara det speciella sätt som den ryska revolutionen led skeppsbrott på. I så fall skulle

lika gärna t.ex. den klassiska kapitalismen kunnat ha återinförts. Varför besegrade den ryska revolutionen sina yttre fiender bara för att falla samman inifrån?

Urartningens speciella form som ledde till byråkratins makt kan bara förstås i relation till den roll som spelades av den bolsjevikiska ideologin och praktiken. Utan kunskap om denna roll blir med nödvändighet all analys eller diskussion om ”vad som hände efter 1917” ofullständig.

Enligt den bolsjevikiska åskådningen kan arbetarklassen bara uppnå ett ”fackligt medvetande” och måste därför ledas av en elit, ett centraliserat parti av yrkesrevolutionärer som handlar ”å arbetarklassens vägnar”. I konsekvens med detta rumphugger partiet arbetarklassen, ställer sig över den för att självt kunna ta ledningen över revolutionen och upprätta inte proletariats diktatur, men väl partiets diktatur över proletariatet. Hur skulle den leninistiska organisationsformen kunna få någon annan direkt följd än stalinismen? Först gör sig partiet till substitut för arbetarklassen och sedan blir, som Trotskij för en gångs skull så riktigt påpekade i boken *Våra politiska uppgifter*, partiorganisationen ett substitut för partiet, centralkommittén ett substitut för partiorganisationen och till sist en diktator ett substitut för centralkommittén. (Att Trotskij, som aldrig ifrågasatte partiet som organisationsform, inte begrep sitt eget påpekande behöver väl knappast tilläggas. I det fallet behövs ju bara hänvisas till den praktik som denne ”byråkraternas patriark” utövade.)

Kollontajs *Arbetaroppositionen* vittnar direkt om ett helt ryskt arbetarskikts attityder till och reaktioner mot bolsjevikpartiets politik och den visar också att en stor del av den arbetarklass som utgjorde partiets bas, var medveten om och bekämpade byråkratiseringen.

De idéer som utgjorde grogrunden för bolsjevikpartiets uppbyggande i Ryssland kom att överensstämma med ett givet *stadium* i arbetarklassens medvetande. Stora delar av den ryska arbetarklassen identifierade sig onekligen med partiet. Trots att som sagt en stor del av den arbetarklass, som utgjorde partiets bas, försökte motsätta sig byråkratiseringstendenserna trädde en ännu större del av den ryska arbetarklassen bort från den historiska arenan och överlämnade uppgiften att bygga upp det nya samhället åt ”sitt” parti när väl detta parti hade kommit till makten. Men detta bortträdande från den historiska arenan dirigerades, uppmuntrades och *framtvingades* också av bolsjevikernas praktik. Kollontaj var bara vagt medveten om denna sida av problemet.

Lenin och partiledningen motsatte sig den kollektiva förvaltningen därför att denna utgjorde ett potentiellt hot mot partiets makt. Lenin insåg helt klart det enkla faktum, att om partiet förvaltade staten medan t.ex. arbetarråden förvaltade produktionen skulle ett tillstånd av dubbelmakt föreligga som, i händelse av en konflikt mellan partiet och råden, skulle kunna medföra att råden övertog ledningen och satte den politiska byråkratin ur funktion.

Sex dagar innan den tionde partikongressen öppnades utbröt Kronstadt-revolten⁶. Kronstadt-matroserna höjde den tredje revolutionens fana och genom sin paroll ”All makt åt arbetarråden – inte åt partiet!” visade dessa rebeller att de inte heller ansåg ett tillstånd av dubbelmakt vara möjligt.

Kronstadt-rebellerna nöjde sig inte med en muntlig kritik av partiet genom partiets egna kanaler, utan gick ut i öppen, väpnad strid mot partistyret och proklamerade arbetarrådets makt. *Antingen* skulle arbetarnas autonoma organ förvalta hela den samhälleliga verksamheten *eller* också skulle partiet förbli allsmäktigt. Något mellanting gavs inte.

Även om Kronstadt-rebellerna i sitt program, om än alltså inte i sin väpnade utmaning, var besläktade med den yttersta vänsteroppositionen inom partiet så hade dessa upprorsmän hunnit ett steg – och ett mycket viktigt steg – längre i sitt medvetande än Arbetaroppositionens medlemmar. För Arbetaroppositionens medlemmar förespråkade fortfarande en

slags uppdelning av makten mellan främst partiet och arbetarnas ”kollektiva organisationer” (som i Arbetaroppositionens fall var detsamma som fackföreningarna).

Många av Arbetaroppositionens medlemmar skulle således komma att fördöma Kronstadt-revolten, ja en del ingrep t.o.m. aktivt, med vapen i händerna, mot den och ställde sig därmed helt på partiledningens sida.

Orsaken härtill var främst att Arbetaroppositionen visserligen börjat *kritisera* bolsjevismen och dess praktiska följder, men ännu inte *brutit* med dess ideologi och praktik. Arbetaroppositionens medlemmar var till övervägande del fortfarande förvirrade. Brytningen med ett helt idésystem är alltid en svår process och det krävs oftast lång tid innan en sådan brytning kan bli total. Utifrån Arbetaroppositionens grundval och under de förhållanden som rådde i Ryssland 1921 måste det ha varit speciellt svårt att åstadkomma en total brytning med bolsjevismen.

Den ryska arbetarklassens förväntningar manifesterades *inom* partiet av Arbetaroppositionen och *utom* detsamma av Kronstadt-upproret och de Petrogradstrejker som föregått detta uppror. Kronstadts tragedi var just att ”goda kommunister” återfanns bland *båda* de stridande lägren.

För Lenin och Trotskij var det nödvändigt att krossa både Arbetaroppositionen och Kronstadt-revolten för att Stalin skulle gå segrande ur striden.

Kollontajs kritik av den framvällande byråkratin lider av två viktiga brister. De är intressanta i det att de båda återspeglar just det faktum att avmystifieringen – i förhållande till den bolsjevikiska praktiken – inte hade nått utöver en viss punkt för de medlemmar som utgjorde Arbetaroppositionens ryggrad.

Den första kritiska anmärkningen som kan göras mot Kollontajs text är att den i huvudsak är en vädjan till partiledarna – och speciellt då till Lenin. Överhuvudtaget är det anmärkningsvärt att många revolutionära arbetare, som kämpade för upprättandet av en rådsregim, under alltför lång tid betraktade Lenin, som beräknande nog visat upp ett ”frihetligt” ansikte i ”Aprilteserna” och *Staten och revolutionen*, som en bundsförvant i stället för vad han var, en motståndare.

Det är bara ibland som Kollontaj i sin text tycks vädja till partiets ”gräsrotter” och arbetarna utanför partiet. Hon tycks dessutom acceptera, om än med tydlig motvilja, den fatala och fördärvbringande doktrinen om partiets överhöghet. Det var just fasthållandet vid denna doktrin som kom att leda andra framstående företrädare för Arbetaroppositionen till fördömandet av – och det aktiva ingripandet mot – Kronstadt-revolten.

Den andra kritiska anmärkningen som kan göras mot Kollontajs text är att den sätter likhetstecken mellan arbetarklassen och fackföreningarna och mellan arbetarförvaltning av produktionen och fackföreningarnas förvaltning av produktionen. 1921 stod de ryska fackföreningarna redan under stark kontroll av partiet och hade därför hunnit framskrida ganska långt i sin byråkratiseringsprocess.

Den ryska revolutionens verkliga essens var de autonoma arbetarråden och fabrikskommittéerna. Men när bolsjevikerna väl kom till makten – genom att bl.a. använda arbetarråden som språngbräda – gick den bolsjevikiska politiken under de första åren efter revolutionen ut på att överföra den ekonomiska förvaltningen från arbetarråden och fabrikskommittéerna till fackföreningarna eller andra ”ekonomiska” organisationer, att med andra ord inkorporera den ryska arbetarklassens autonoma organisationer (som denna klass spontant upprättat och kunnat identifiera sig med) i främst fackföreningarna (som före 1917 spelat relativt liten roll i den ryska arbetarrörelsens historia och som alltifrån revolutionens början stod under de politiska organisationernas fasta kontroll) samt i de olika av

bolsjevikregeringen upprättade ”ekonomiska” organisationerna. Därefter (fr.o.m. 1919) skred partiet vidare genom att inkorporera fackföreningarna i den av partiet kontrollerade staten och låta staten ta hand om den ekonomiska förvaltningen⁷. Vare sig Kollontaj och Arbetaroppositionen insåg det eller inte så riktades deras protester egentligen mot denna andra fas i den bolsjevikiska politiken.

De övriga kritiska anmärkningar som – i enlighet med Paul Cardan – kan göras mot *Arbetaroppositionen* är bl.a. att diskussionen på det hela taget tycks ha förts på ett abstrakt plan och att de föreslagna lösningarna rör formen, fasaden, snarare än grunden (som hur som helst hade slagits fast annorstädes). ”Oppositionen (liksom Kollontaj i sin skrift) skilde inte klart mellan specialisternas och teknikernas viktiga roll *som* specialister och tekniker under arbetarnas kontroll och deras förvandling till produktionens okontrollerade förvaltare. Oppositionen presterade en allmän kritik av specialisterna och teknikerna, vilken lämnade fältet öppet för utfall från Lenin och Trotskij, vilka lätt kunde bevisa att utan tekniska experter skulle fabriker inte kunna existera. De kom emellertid successivt fram till den förvånande slutsatsen, att dessa experter, på grund av denna enda anledning, skulle tillåtas besitta diktatorisk makt över hela fabriksförvaltningen. Oppositionen kämpade med näbbar och klor för ”kollektiv förvaltning” i motsats till ”enmannaförvaltning” – en tämligen formell aspekt på problemet (”kollektiv förvaltning” kan i själva verket vara lika byråkratisk som ”enmannaförvaltning”). Diskussionen förbigick det egentliga problemet, frågan om vem eller vilka som skulle besitta den verkliga auktoriteten. Trotskij skrev således: ”De arbetandes självverksamhet bestämmas och mätes icke av om tre arbetare eller en enda man står i spetsen för företaget utan bestämmas av mer djupgående faktorer och förhållanden”. Detta besparade honom från att behöva diskutera det verkliga problemet; d.v.s. relationerna mellan den ”ende” och de ”tre” förvaltare och företagens arbetare.⁸

Den ryska revolutionen förändrade de rådande *egendomsförhållandena* genom att produktionsmedlen övergick i nya händer (byråkratins kollektiva ägo), men visade sig inte tillräckligt stark att förändra *produktionsförhållandena*, utan dessas auktoritära form bibehölls. Produktionsförhållandena, d.v.s. de förhållanden som personer eller grupper intar gentemot varandra under välståndets producerande, och dessas speciella form är den minsta gemensamma nämnaren för alla klassamhällen, ”då producenten inte förvaltar produktionsmedlen, utan i stället är avskild från både produktionsmedlen och sitt eget arbetes produkter. I alla klassamhällen är producenten underordnad dem som leder produktionen”.⁹ Vem eller vilka som förvaltar produktionen är således inte bara ”en mycket viktig fråga”, utan den absolut viktigaste. Arbetarförvaltning av produktionen är det enda medel varigenom de auktoritära (uppdragsgivare – uppdragsutförare) förhållandena i produktionen (och därmed i samhället i stort) kan överskridas.

Delar av arbetarklassen (de aktivaste inom fabrikskommitté-rörelsen) försökte verkligen att driva revolutionen mot en förändring också av produktionsförhållandena. Att detta misslyckades berodde inte enbart på den byråkratiska kontrarevolutionen, utan också på att de krafter som kämpade för arbetarrådets makt inte ens själva åstadkom någon enhetlig plan eller bild över den organisatoriska strukturen av samhället i dess helhet, utifrån sina uppfattningar om förvaltningen av produktionen (vilket naturligtvis inte är detsamma som att arbetarklassen bara kan uppnå ett ”fackligt medvetande”). Det uppstod alltså ett tomrum beträffande det övriga samhällets sociala och politiska struktur. Lenin trädde in i detta tomrum med sin plan för det politiska partiets förvaltande av produktion, samhälle och stat. Detta bidrog i högsta grad till rådstendensernas nederlag i ryska revolutionen.

Det är också ur det perspektivet som ”vänsteroppositionens” framträdande inom bolsjevikpartiet blir så viktigt. Trots sin relativa förvirring och sina teoretiska svagheter formulerade Arbetaroppositionen problemet riktigt: Vem skall förvalta produktionen i en ”arbetarstat”?

Dess svar löd: ”Arbetarnas kollektiva organisationer”. För sista gången i den officiella marxistiska rörelsens historia uppkallade Arbetaroppositionen till massornas egen aktivitet, förlitade sig på arbetarklassens egen skaparkraft och bar fram den djupa övertygelsen, att den socialistiska revolutionen förebådade en alltigenom ny period i mänsklighetens historia; en period där den föregående periodens idéer var utan värde och att det nu gällde att återuppbygga samhällsstrukturen från grunden. ”Oppositionens förslag utgör ett försök att i ett politiskt program rörande ett grundläggande område – produktionen – förkroppsliga dessa idéer.”¹⁰

När Alexandra Kollontaj och Arbetaroppositionen höjde sina protester mot byråkratiseringen kom de alltså att beröra en rad djupt relevanta sanningar. Dessa sanningar är fortfarande – över femtio år senare – relevanta idag och har dessutom upphört att vara abstraktioner. Arbetarklassens frigörelse kan inte vara något annat än dess *eget* verk, den stora majoritetens *självmедvetna, självständiga* rörelse. 1921 uppfattade Alexandra Kollontaj och Arbetaroppositionen några sidor av denna essentiella sanning genom den byråkratiska kontrarevolutionens fruktansvärda erfarenheter. Idag – efter vad hela världen bevittnat i Ungern och Tjeckoslovakien, efter de oräkneliga och ännu odokumenterade fasorna under Stalin-epoken (och den period som omedelbart föregick den), efter vad vi nu sett av vad tesen ”Arbetarklassen måste ledas av ett revolutionärt parti” får för konsekvenser i praktiken – måste det vara vår uppgift att dra alla erfarenheter som finns att dra ur de gångna femtio årens utveckling och att oförfärat förkunna vad dessa erfarenheter innebär.

Till sist några ord om översättningen. Solidaritys engelska utgåva 1968 var en direkt översättning från ryskan. Alexandra Kollontaj skrev uppenbarligen *Arbetaroppositionen* mycket snabbt, mitt i stridens hetta, och hade troligen inte tid att gå igenom den. Därför lider själva originaltexten av vissa stilistiska och språkliga brister, som givetvis också kommer till synes i den engelska översättningen och nu i sin tur i den svenska. Dessutom har arbetet på den svenska översättningen präglats av en viss oenhetlighet. Det påbörjades redan våren 1969, men grovöversättningen kunde av olika skäl inte slutföras förrän våren 1970. Därefter blev manuskriptet liggande ännu ett år och översättningen gick igenom, rättades och gjordes klar först våren 1971.

För kontroll av vissa uppgifter har jag haft hjälp av den tyska översättning av *Arbetaroppositionen*, som finns publicerad i *Arbeiterdemokratie oder Partidiktatur* (Walter Verlag 1967).

Jag vill också tacka Lotta Hallberg för hjälp med vissa enskilda detaljer.

Västerås i december 1971

Ingemar E. Nilsson

Arbetaroppositionens rötter

1. Individuell eller kollektiv förvaltning?

Innan vi redogör för orsaken till den allt större klyftan mellan ”Arbetaroppositionen” och den officiella ståndpunkt som våra styrande organ företräder, måste vi fästa uppmärksamheten på två ting:

1. Arbetaroppositionen växte fram ur djupet av Sovjetrysslands industriproletariat. Den är en produkt inte bara av de outhärdliga levnads- och arbetsförhållanden som sju miljoner industriarbetare genomlider, utan också av att vår sovjetpolitik präglats av vankelmod, inkonsekvenser och direkta avvikelser från de klassmedvetna principer som tidigt kom till uttryck i vårt kommunistiska program.

2. Oppositionen utvecklades inte från någon särskild central och var inte heller en följd av personliga motsättningar. Tvärtom – den har brett ut sig över hela Sovjetryssland och röner starkt gensvar.

Man hör ofta sägas att den uteslutande orsaken till de motsättningar som uppstått mellan Arbetaroppositionen och ledarnas olika åsikter enbart skulle gälla åsiktsskillnader om de problem som tillstött för fackföreningarna. Så är emellertid inte fallet – brytningen går djupare än så. Det är inte alltid oppositionens företrädare förmår att uttrycka och definiera den klart, men man behöver inte mer än beröra en viktig fråga beträffande vår republiks återuppbyggnad för att stridigheter om en lång rad grundläggande ekonomiska och politiska problem skall uppstå.

Dessa två åsiktsskildringar (såsom de framfördes av våra partiledare och av företrädarna för våra klassorganiserade arbetare) kom för första gången till uttryck då man vid vår nionde partikongress¹¹ diskuterade frågan: ”Kollektiv eller individuell förvaltning i industrin?”

Vid den tiden existerade alls ingen opposition från någon organiserad gruppbyggings sida, men mycket signifikativt är att samtliga fackföreningsrepresentanter förespråkade kollektiv förvaltning medan våra partiledare, som har för vana att se allt ur institutionell synvinkel, opponerade sig. De behöver sannerligen stor skarpsinnighet och skicklighet för att kunna sammanfoga de socialt olikartade och ibland politiskt motsatta strävanden som företräds av befolkningens olika samhällsgrupper: proletärer, småbrukare, bönder och bourgeois (i form av alla slags specialister och pseudo-specialister).

Hur kom det sig att det enbart var fackföreningarna som hårdnackat försvarade principen om kollektiv förvaltning, utan att ens kunna anföra vetenskapliga argument till dess förmån? Och hur kom det sig att det just var specialisternas anhängare som försvarade ”enmansförvaltningen”? Trots att båda sidor starkt betonade att det inte rörde sig om en principfråga ligger förklaringen däri att det i denna diskussion kom till en motsättning mellan två historiskt oförenliga ståndpunkter. ”Enmansförvaltning” är en produkt av bourgeois individualism och innebär i princip en människas obegränsade, isolerade, fria vilja, skild från kollektivet.

Denna idé genomtränger alla den mänskliga samlevnadens yttringar. Den börjar med utnämmandet av en statens högsta myndighet och slutar med en enväldig diktator i fabriken. Sådan är det borgerliga tänkandets högsta visdom. Bourgeoisin tror inte på de kollektiva organens förmåga. Den vill tvinga massan till att bli en lydlig flock som den kan driva allt efter sin oinskränkta vilja.

Arbetarklassen och dess talesmän inser å andra sidan att de nya kommunistiska strävandena endast kan slutföras genom arbetarnas egna kollektiva insatser. Ju mer massan utvecklas till

att uttrycka sin kollektiva vilja och sitt gemensamma tänkande, desto snabbare och fullständigare kommer arbetarklassens förväntningar att förverkligas, eftersom detta kommer att skapa en ny, homogen, enad och perfekt ordnad kommunistisk industri. *Endast de som står i ett direkt förhållande till industrin kan i den införa nya upplivande uppfinningar.* Genom att förkasta en princip – principen om kollektiv förvaltning av kontrollen över industrin – gjorde vårt parti inte bara en taktisk kompromiss, ett försök till anpassning, utan också en avvikelse från den klasspolitik som vi så nitiskt utövade och försvarade under revolutionens första fas.

Varför blev det så? Hur kunde vårt i den revolutionära kampen prövade och härdade parti komma att lämna den direkta vägen till förmån för de anpassningens irrgångar, som tidigare så häftigt fördömdes och stämplades som ”opportunist”?

Svaret på denna fråga skall vi ge senare. Låt oss först behandla en annan: hur uppstod och utvecklades Arbetaroppositionen?

2. Arbetaroppositionens utveckling

Ryska kommunistpartiets nionde kongress hölls våren 1920. Under sommaren gjorde sig Oppositionen inte gällande. Ingenting hördes om den under de stormiga debatterna på Kommunistiska Internationalens andra kongress. Men erfarenheter och kritiskt tänkande började sakta utveckla sig. Det första, då ännu ofullständiga, uttryck för denna process gav sig till känna på partikonferensen i september 1920. Vid denna tid sysselsatte sig Oppositionen mest med förkastanden och kritik och uttryckte inga direkt egna förslag. Det var emellertid uppenbart att partiet gick in i en ny fas. Inom dess led kräver ”lägre” element fri kritik och förkunnar högljutt att byråkratin är nära att kväva dem, att den inte lämnar rum för aktivitet eller eget initiativ.

Partiets ledare förstod dessa tendenser och kamrat Zinovjev gjorde många muntliga löften om möjlighet till fri kritik, om ökat utrymme för massans självverksamhet, om att ledare som frångick demokratins principer skulle mista sina befogenheter o.s.v. En hel del sades och sades bra, men från ord till handling är vägen lång. Septemberkonferensen och Zinovjevs så löftesrika tal förändrade ingenting, vare sig i själva partiet eller i massans vardagsliv. Den rot från vilken Oppositionen spirar förstördes inte. Otillfredsställelsen, kritiken och självständigheten växte.

Till och med partiledarna märkte denna oartikulerade jäsningsprocess och helt oväntat skapade den snart hårda motsättningar. I de centrala partiorganen uppstod helt uppenbart – men naturligt – stora motsättningar om fackföreningarnas roll.

För närvarande är denna tvist mellan Oppositionen och partiledarna den viktigaste – om än inte den enda – frågan i vår inrikespolitik.

Långt innan Arbetaroppositionen framträtt med sina teser och angett den grund på vilken – enligt dess mening – proletariatets diktatur inom den industriella återuppbyggnadens ram måste vila, hade skarpa meningsskiljaktigheter uppstått mellan partiledarna om arbetarklassorganisationernas roll i industriernas återuppbyggnad på kommunistisk basis. Partiets centralkommitté splittrades i grupper. Kamrat Lenin stod i opposition till Trotskij och Bucharin agerade medlare.

Först på åttonde Sovjetkongressen¹² och omedelbart därefter stod det klart att det inom själva partiet fanns en enad gruppering, som huvudsakligen hölls samman genom teserna om fackföreningarna. Denna gruppering, Oppositionen, har inga stora teoretiker, och trots ett synnerligen starkt motstånd från våra partiledare har den vuxit sig stark och brett ut sig över hela det arbetande Ryssland. Alltså inte bara i Petrograd och Moskva. Till och med från

Donetsbäckenet, Uralbergen, Sibirien och en rad andra industricentra har det till Centralkommittén flutit in rapporter om att *Arbetaroppositionen uppstått och verkar* även där.

Det är sant att Oppositionens åsikter inte överallt och på alla punkter helt överensstämmer med Moskvaarbetarnas. Mycket kan ibland tyckas oklart, småaktigt och löjligt i Oppositionens uttalanden, krav och motiv och åsikterna kan t.o.m. på de väsentligaste punkterna gå isär. Ändå: det finns en punkt där samstämmigheten är total – och det är det som frågan gäller: *vilka skall inom den ekonomiska återuppbyggnadens ram utveckla de skapande krafterna?* Skall de rena klassorgan som står i ett direkt förhållande till industrierna – d.v.s. industriförbunden – åta sig återuppbyggnadsarbetet? – eller skall detta överlämnas till Sovjetapparaten som är avskild från den industriella verksamheten och vars sammansättning är blandad? Där har vi frågan som förorsakat brytning inom partiet. Arbetaroppositionen försvarar den första principen, medan partiets ledare – vilka motsättningarna dem emellan än må vara i olika andrahandsfrågor – är fullständigt överens på denna viktiga punkt och försvarar den andra principen.

Vad innebär detta? Jo, att vårt parti genomgår sin första allvarliga kris under den revolutionära perioden, att Oppositionen inte skall viftas bort med några ord i stil med ”syndikalism”, samt att alla kamrater måste ta upp denna allvarliga fråga till behandling. Vilka har rätt – ledarna eller de arbetande massor, som är försedda med sund klassinstinkt?

3. Krisens orsaker

Innan vi behandlar de grundläggande frågor som rör motsättningen mellan partiets ledare och Arbetaroppositionen är det nödvändigt att besvara frågan: hur kunde det komma sig att vårt parti – som tidigare genom sin kompromisslösa klasspolitik var starkt, mäktigt och oövervinnligt – började göra avvikelser från sitt program? Ju mer vi anser kommunistpartiet vara oss värt, just därför att det fört utvecklingen en bra bit fram mot arbetarnas befrielse från kapitalets ok, desto mindre rätt har vi att blunda inför de ledande organens felsteg.¹³

Partiets styrka måste bestå av de ledande organens förmåga att upptäcka de problem och uppgifter som arbetarna står inför och i sig uppta de tendenser, som arbetarna förmått kontrollera på det att massan må erövra ännu en historisk position. Så var det förr, men så är det inte längre. Vårt parti slår inte bara av på takten, utan blickar dessutom ofta förnumstigt tillbaka och frågar: ”Har vi inte gått för långt? Är det inte dags att sätta stopp? Vore det inte klokare att vara försiktigare och undvika sådana här våghalsiga experiment som tidigare inte skådats i historien?” Vad var det som framkallade denna ”kloka försiktighet” (som speciellt kommer till uttryck i våra ledande partiorgans misstro mot fackföreningarnas ekonomiska förmåga) – en försiktighet som genomsyrat alla våra organ? Var finns orsaken?

Om vi uppmärksamt söker efter orsaken till den motsättning som utvecklats inom vårt parti, så skall vi otvivelaktigt finna att partiet genomgår en kris som framkallats av *tre grundläggande orsaker*. Den första och viktigaste orsaken är de olyckliga omständigheter under vilka vårt parti måste arbeta och verka. Det ryska kommunistpartiet måste bygga upp kommunismen och förverkliga sitt program

- a) under förhållanden då den ekonomiska strukturen har brutit samman och är fullständigt förstörd;
- b) under ett aldrig sviktande och skoningslöst tryck från de imperialistiska staterna och Vita Gardena;
- c) med en arbetarklass som måste förverkliga kommunismen, skapa nya kommunistiska former för ekonomin i ett ekonomiskt efterblivet land med övervägande bondebefolkning, där de nödvändiga förutsättningarna för produktionens och distributionens socialisering saknas

och där kapitalismen ännu inte slutfört sin fullständiga utveckling (från sitt första steg, den oinskränkta konkurrensen, till sitt sista, de kapitalistiska sammanslutningarnas – trusternas – reglering av produktionen). Det är helt naturligt att alla dessa faktorer hindrar förverkligandet av vårt program (speciellt dess viktigaste del: återuppbyggandet av industrierna på en ny basis) och framfört vår ekonomiska sovjetpolitikens *mångfaldiga influenser och brist på enhetlighet*. Av denna grundläggande orsak följer de två andra. Rysslands ekonomiska efterblivenhet och böndernas dominerande roll inom denna framskapat denna brist på enhetlighet och för oundvikligen vårt partis praktiska politik bort från den kompromisslösa *klasslinjen, principiellt och teoretiskt konsekvent*.

Ett parti som står i spetsen för den heterogena Sovjetstaten tvingas att beakta strävandena hos bönderna, med sina småborgerliga böjelser och sitt agg mot det kommunistiska systemet, liksom också att lyssna till otaliga småborgerliga element, återstoden av de f.d. kapitalisterna i Ryssland och alla sorters handels- och köpmän, lägre ämbetsmän o.s.v. Dessa har mycket snabbt fogat sig till Sovjetorganen och innehar ansvarsfulla ställningar inom olika centra, de har framträtt i egenskap av ombud för olika kommissariat o.s.v. Inte att undra på då att Tsarupa, Livsmedelskommissarie, på den åttonde kongressen gav siffror som visade att bland de som stod i kommissariatets tjänst var 17 % arbetare, 13 % bönder, mindre än 20 % specialister, och att bland de övriga mer än 50 % var ”köpmän, försäljare och liknande folk – den övervägande delen av dem var t.o.m. illitterata” (med Tsarupas egna ord). Enligt Tsarupas mening var detta ett bevis på deras demokratiska väsen, fastän de inte har någonting gemensamt med proletärerna, producenterna av all rikedom, med arbetarna i fabriker och gruvor.

Dessa är de element – småborgarna som återfinns överallt i våra Sovjetorgan, medelklassen med sin fientlighet gentemot kommunismen och sin förkärlek för det förflutnas oföränderliga seder och bruk, med sitt agg mot och fruktan för revolutionära handlingar – som får våra Sovjetinstitutioner att förfalla och som inom dem skapar en atmosfär som *står i fullständig motsättning till arbetarklassen*. Det är två olika och därtill fientliga världar. Och ändå tvingas vi i Sovjetryssland att övertyga både oss själva och arbetarklassen om att småborgarna och medelklassen (för att inte tala om de rika bönderna) kan leva helt i lugn och ro under det gemensamma mottot ”All makt åt sovjeterna”, glömska om det faktum att i praktiken, i vardagslivet, måste oundvikligen arbetarnas intressen och medelklassens och böndernas, genomsyrade av småborgerlig anda, komma i motsättning till varandra, splittra Sovjetpolitiken och förvanska dess klara klassprinciper.

Förutom byarnas småbrukare och städernas småborgerliga element, måste vårt parti också beakta det inflytande som utövas av den rika bourgeoisins representanter, som nu framträder i form av specialister, tekniker, ingenjörer samt f.d. finans- och industrimän, och som genom hela sin tidigare erfarenhet känner en stark samhörighet med det kapitalistiska produktionsystemet. De kan inte ens tänka sig någon annan produktionsform utom den som ligger *inom den kapitalistiska ekonomins traditionella ramar*.

4. Specialisternas ökande inflytande

Ju mer Sovjetryssland finner sig vara i behov av specialister inom de tekniska och produktionsledande områdena, desto starkare kommer inflytandet från dessa element, främmande för arbetarklassen, att bli i vår ekonomis utveckling. Efter att ha ställts åt sidan under revolutionens första tid och tvingats att inta en vaksam, väntande attityd eller efter att ibland t.o.m. ha visat öppen fientlighet gentemot Sovjetmyndigheterna, speciellt under de mest besvärliga månaderna (de intellektuellas historiska sabotage), har denna den kapitalistiska produktionens sociala hjärntrust, kapitalets lydiga, köpta, välbetalda tjänare, fått mer och mer inflytande och betydelse i politiken för var dag som går.

Behöver vi räkna upp namn? Varje arbetare som noga följer vår utrikes- och inrikespolitik erinrar sig mer än ett sådant namn. Så länge vår uppmärksamhet var riktad på de militära fronterna var inflytandet från dessa herrar, som nu styr vår Sovjetpolitik, speciellt på den industriella återuppbyggnadens område, relativt betydelselöst.

Specialisterna, det förflutnas rester, som till hela sin natur är nära och ständigt lierade med det borgerliga system som vi ämnar förstöra, började efterhand infiltrera vår Röda Armé och införde där andan från det förflutna (blind underkastelse, slavisk lydnad, utmärkelser, gradbeteckningar, de överordnades oinskränkta vilja istället för klassdisciplin o.s.v.). Men deras inflytande utsträcktes inte till Sovjetrepublikens allmänna politiska verksamhet.

Proletariatet ifrågasatte inte deras högre kunnande i direkt militära angelägenheter, utan insåg klart genom sin sunda klassinstinkt att i militära frågor kan arbetarklassen som klass inte uttrycka en ny värld, att den inte förmår införa verkliga förändringar inom det militära systemet – att omskapa dess grundval på ny klassbasis. Yrkesmilitarism – en rest från gångna tider – och krig kommer inte att ha någon plats i ett kommunistiskt samhälle. Striden kommer att föras genom andra kanaler, få helt annorlunda former, vilka vi omöjligen kan förutse. Militarismen genomgår sin sista tid under diktaturens övergångsperiod och därför är det bara naturligt att arbetarna som klass inte kan tillföra dess former eller system något nytt eller befrämjande för det framtida samhällets utveckling. Även inom Röda Armén visade sig emellertid arbetarklassens nyskapande, men att militarismens natur förblev densamma och att den gamla arméns officerare och generaler handhade de militära angelägenheterna innebar inte att vår Sovjetpolitik vad de militära frågorna beträffar övergick till motsatta lägre och var inte tillräckligt för att arbetarna skulle känna det som om de svikit sig själva och sina klassintressen.

På ekonomins område förhåller det sig dock helt annorlunda. Produktionen, dess organisering – det är det viktigaste i kommunismen. Att förhindra arbetarnas organisering av industrin, att beröva dem deras egna organisationer och möjligheten att utveckla nya produktionsformer inom industrin genom sina fackföreningar, att förvägra de proletära klassorganisationerna deras uttrycksmöjligheter och i stället helt sätta sin tillit till ”kunniga” specialister, som övats och utbildats för att driva produktionen under ett helt annat produktionssystem, det är att vika av från den vetenskapliga marxismens väg. Det är dock just vad vårt partis ledare just nu håller på att göra.

Våra partiledare har tagit i betraktande våra industriers fullständiga sammanbrott – som klamrat sig fast vid det kapitalistiska produktionssystemet (utbetalning av löner i form av pengar, lönedifferenser beräknade på det arbete som utförts etc.) –, misstror arbetarorganisationernas skapande krafter och söker finna en utväg ur det industriella kaoset. Var någonstans? Bland det borgerliga och kapitalistiska förflutnas avkomlingar. Bland affärsmän och tekniker vars skapande krafter inom det ekonomiska området är underkastade det kapitalistiska produktionssystemets och den kapitalistiska ekonomins seder, rutiner och metoder. Det är de som är upphovet till den löjligt naiva föreställningen att kommunismen kan uppnås genom byråkratiska medel. De ”förordnar” där det nu är nödvändigt att åstadkomma och genomföra nya metoder.

Ju mer den militära fronten träder tillbaka för den ekonomiska fronten, desto starkare blir våra desperata behov och desto tydligare blir inflytandet från den grupp som av naturliga orsaker inte bara står främmande för kommunismen, utan som också är fullständigt oförmögen att utveckla de krafter som behövs för att införa nya former för arbetets organisering, nya motiv för ökning av produktionen, *nya riktlinjer inom produktion och distribution*. Alla dessa tekniker, praktiska män, affärsfarets folk, som nu framträder på viktiga poster i vår stat,

utövar tryck på vårt partis ledare genom och inom Sovjetorganen genom utvidgandet av sitt inflytande på den ekonomiska politiken.

5. Staten och partiet

Partiet befinner sig därför i en svår och komplicerad situation när det gäller kontrollen över Sovjetstaten. Det tvingas ta hänsyn och anpassa sig till tre inbördes ekonomiskt fientliga grupper bland befolkningen, var och en olika i sin sociala sammansättning. Arbetarna kräver en klar, kompromisslös politik, en snabb, fast frammarsch mot kommunismen; bönderna, med sina småborgerliga böjelser och sympatier, kräver olika slag av "frihet", inberäknat handelsfrihet och icke-inblandning i deras affärer. De sistnämnda får stöd i dessa krav av de borgerliga elementen – i form av "ombud" för Sovjetfunktionärer, kommissarier i armén o.s.v. – som redan anpassat sig till Sovjetregimen och för in vår politik på småborgerliga vägar.

Vad ledningen beträffar är inflytandet från dessa småborgerliga element betydelselöst. Men i provinserna och i den lokala Sovjetverksamheten är deras inflytande stort och skadligt. Slutligen finns det ytterligare en befolkningsgrupp, bestående av de kapitalistiska industriernas f.d. ledare och direktörer. De är inte de kapitalets magnater, som Rjabusjinskij¹⁴ eller Bublikov,¹⁵ vilka Sovjetrepubliken blev av med under revolutionens första fas, utan de är det kapitalistiska produktionssystemets mest begåvade tjänare, kapitalismens "hjärnor och genier", dess egentliga skapare och upprätthållare. Medan de ivrigt stöder Sovjetregeringens centralistiska tendenser på det ekonomiska området och helt inser fördelarna med produktionens monopolisering och reglering (detta genomförs förresten av alla utvecklade industriländer), strävar de bara efter en sak: de vill att denna reglering skall genomföras av dem själva, inte av arbetarorganisationerna (industriförbunden). Dessa människor håller nu till inom de sovjetiska ekonomiska organen – de centrala industrikommittéerna, Högsta Ekonomiska Rådets industriledningar o.s.v. Dessa herrars inflytande på våra ledares "nyktra" statspolitik är stor, betydligt större än vad som vore önskvärt. Detta inflytande avspeglas i den politik som försvarar och utvecklar byråkratin (utan några försök att i grund och botten förvandla den, utan enbart att stärka den). Denna politik är speciellt tydlig på ett område: utrikeshandeln med de kapitalistiska staterna, som just börjar utvecklas. *Detta handelsutbyte sker över de ryska liksom över de utländska organiserade arbetarnas huvuden.* Den kommer också till uttryck i en mängd åtgärder som begränsar massornas självständiga aktivitet och som ger initiativet åt den kapitalistiska världens avkomlingar.

Bland alla dessa olika befolkningsgrupper är vårt parti tvingat till att, genom att försöka finna en medelväg, främst se till att statsintressenas enhet inte äventyras. Vårt partis kompromisslösa politik, då den identifierat partiet med den sovjetiska statens organ, förvandlas alltefterhand till en överklasspolitik, som till sitt väsen inte är någonting annat än våra ledande organs anpassning till en socialt annorlunda, blandad, befolknings olikartade och oförenliga intressen. Denna anpassning leder till oundvikliga vacklanden, växlingar, avvikelser och misstag. Man behöver bara påminna om vårt partis krumsprångspolitik beträffande bönderna – från stöd av den fattige bonden till tron till den idoge småbrukaren. Låt oss erkänna att denna politik är ett bevis på vår lednings politiska nykterhet och "statskloket". Men den framtida historikern, som utan förutfattade meningar analyserar vår regims olika stadier, kommer att finna och påpeka att detta är en klart "farlig avvikelse" från klasspolitiken till förmån för en "anpassning" och en politik full av skadliga eventualiteter och följder.

Låt oss åter beröra frågan om utrikeshandeln. I vår politik finns en påtaglig dubbelhet. Detta vittnar den ständiga, ändlösa spänningen mellan Folkkommisariatet för utrikeshandeln och Folkkommisariatet för utrikesärenden om. Denna spänning är inte enbart av administrativ art. Dess orsaker ligger djupare. Och om våra ledande organs hemliga verksamhet avslöjades för

massorna, vem vet då vad motsättningen mellan Folkkommisariatet för utrikesärenden och våra handelsrepresentanter skulle kunna leda till?

Denna skenbart administrativa spänning är i själva verket en allvarlig, djup, social spänning, som hålls dold för massorna och som gör det absolut nödvändigt för sovjetpolitiken att anpassa sig till tre olikartade sociala befolkningsgrupper (arbetare, bönder och den f.d. bourgeoisins representanter). Detta utgör *ännu en orsak till uppkomsten av en kris i vårt parti*. Och vi kan inte göra annat än rikta uppmärksamheten på denna orsak. Den är alltför betecknande och full av alltför många svårförutsedda följder och det är därför vårt partis plikt – för främjandet av partienigheten och den framtida verksamheten – att ta denna orsak i beaktande och dra de nödvändiga lärdomarna av det utbredda missnöje som tack vare den uppkommit bland massorna.

6. ”Massorna är inte blinda”

Så länge som arbetarklassen, under revolutionens första tid, kände sig vara den enda företrädaren för kommunismen rådde fullständig enighet inom partiet. Under den tid som följde omedelbart efter oktoberrevolutionen kunde ingen ens tänka sig att partiet var uppdelat i ”högre” och ”lägre”, för vid den tiden var de ledande arbetarna fullt upptagna med att förverkliga punkt efter punkt i vårt klasskommunistiska program. Bonden som fick jord gjorde sig då inte gällande som en del av och fullfjädrad medborgare i Sovjetrepubliken. Intellectuella, specialister, affärsmän, hela den småborgerliga klassen och pseudo-specialisterna, som nu, i rollen av ”experter”, steg för steg klättrar uppåt inom Sovjethierarkin, steg åt sidan, väntade och betraktade händelseutvecklingen men gav under tiden de progressiva arbetarmassorna möjlighet att utveckla sina skapande krafter.

Nu är förhållandet emellertid det motsatta. Inom varje område känner, ser och erfar arbetaren att experterna och (vilket är farligare) ovana, olärda pseudo-specialister och opraktiska män ställer arbetaren åt sidan och besätter alla höga administrativa poster i våra ekonomiska organ. Och i stället för att sätta stopp för denna tendens hos dessa element, som är alltigenom främmande för arbetarklassen och kommunismen, uppmuntrar partiet dem. Partiet söker en utväg ur det industriella kaoset och istället för att sätta sin tilltro till arbetarna och deras fackliga organisationer, söker man hjälp av just dessa element. Arbetarmassorna känner detta och istället för sammanhållning och enighet inom partiet uppstår en brytning.

Massorna är inte blinda. Vad våra ledare än må säga för att dölja sina avsteg från en kompromisslös klasspolitik, vilka kompromisser som än görs med bönderna och världskapitalismen och vilken tillit ledarna än sätter till det kapitalistiska produktions-systemets avkomlingar, så känner arbetarmassorna var avvikelserna börjar.

Arbetarna må hysa en varm tillgivenhet och kärlek till sådana personer som Lenin. De må fascineras av Trotskijs ojämförligt blomstrande vältalighet och hans organisatoriska förmåga. De må vörda en rad andra ledare – som ledare. Men när massorna känner att man inte litat på dem och deras klass är det helt naturligt att de säger: ”Nej, stopp! Vi vägrar att följa er blint. Låt oss undersöka situationen. Er politik att välja en medelväg mellan tre socialt motsatta grupper är mycket klok, men den har en anstrykning av den väl beprövade och välbekanta anpassningen och opportunisten. Idag drar vi kanske fördel av er sansade politik, men låt oss vara medvetna om att i händelse av att vi väljer fel väg så kommer denna vacklande och krokiga politik att föra oss bort från framtiden och tillbaka till det förflutnas spillror.”

Ledarnas misstro mot arbetarna växer stadigt. Ju mer sansade och kloka statsmän dessa ledare blir genom sin politik – överbryggandet av den skarpa klyftan mellan kommunismen och kompromissen med det borgerliga förflutna -, desto större blir klyftan mellan ”högre” och

”lägre” inom partiet, desto mindre förståelse kommer det att finnas och desto smärtsammare och oundvikligare blir krisen inom partiet självt.

Den tredje orsaken till att krisen inom partiet blir allt större är att under dessa tre revolutionsår här arbetarklassens ekonomiska situation – situationen för dem som arbetar i fabriker och gruvor – faktiskt inte bara försämrats utan blivit outhärdlig. Detta vågar ingen förneka. Det undertryckta och utbredda missnöjet bland arbetarna (observera: *arbetarna*) har ett verkligt berättigande.

7. De som dragit fördel av revolutionen

Bara bönderna drog direkt fördel av revolutionen. Vad det gäller medelklassen anpassade den sig mycket smidigt till de nya förhållandena liksom också storbourgeoisins representanter, som besatte alla ansvariga och ledande ställningar inom Sovjetorganen (speciellt inom området för statsekonomins ledning, industrin och avdelningen för återupprättandet av handelsförbindelser med utländska nationer). Bara Sovjetrepublikens lägsta klass, som bär diktaturens alla bördor, framlever under skamligt usla förhållanden.

Arbetsrepubliken, under kontroll av kommunisterna, arbetarklassens elit, som, för att citera Lenin, ”upptagit klassens hela revolutionära energi”, har inte tagit sig tid att överväga och allmänt förbättra alla arbetares förhållanden (bortsett från dem inom de enskilda avdelningar som råkade välsignas av Folkkommisariatsrådets omsorg för sina specialindustrier) och höja deras levnadsstandard till en människovärdig existensnivå.

Arbetskommisariatet är det mest stagnerade av alla kommissariaten. I sovjetpolitiken togs aldrig följande fråga upp till seriös diskussion på nationell nivå: vad kan och måste göras i betraktande av den inhemska industrins fullständiga sammanbrott, den högst ogynnsamma interna förutsättningen för höjandet av arbetarnas levnadsvillkor, bevarandet av deras hälsa för framtida produktivt arbete och förbättrandet av deras förhållanden i verkstäderna?

Tills helt nyligen fanns ingen utarbetad plan för förbättrandet av arbetarnas förhållanden och deras levnadsvillkor. Allt som uträttades på detta område genomfördes sporadiskt eller på måfå av lokala myndigheter efter påtryckningar från massan. Under dessa tre år av inbördeskrig bar proletariatet heroiskt sina otaliga offer till revolutionens altare och väntade tålmodigt. Men nu när republikens livsåder åter pulserar på det ekonomiska området så anser den vanlige arbetaren det vara onödigt att behöva offra och vänta. Varför? Är inte han skaparen av livet på kommunistisk basis? Låt oss då själva få ta hand om denna uppbyggnad för vi vet bättre än herrarna i ledningen var skon klämmer.

Den vanlige arbetaren är uppmärksam. Han ser att hittills har problemen beträffande hygien, hälsovård, förbättrandet av arbetsförhållandena i verkstäderna, med andra ord förbättrandet av arbetarnas villkor, intagit den mest undanskymda platsen i vår politik. I vår lösning av bostadsproblemet gick vi inte längre än till att inhysa arbetarfamiljer i obekväma borgerliga våningar. Ännu värre är att vi inte ens rört vid det praktiska problemet beträffande arbetarbostäder. Till vår skam bor fortfarande arbetare i republikens hjärta, i själva Moskva, i små, smutsiga, trånga och ohälsosamma arbetarbaracker. Ett besök i en sådan barack får en nästan att tro att ingen revolution alls genomförts. Alla vet att bostadsproblemet inte kan lösas på några månader eller ens på några få år och att, p.g.a. vår fattigdom, detta problems lösning är förknippat med stora svårigheter. Men den faktiska och ständigt växande ojämlikheten mellan den sovjetryska befolkningens privilegierade grupper och de vanliga arbetarna – ”diktaturens ryggrad” – föder och när missnöjet.

Den vanlige arbetaren ser skillnaden mellan hur Sovjetfunktionären lever och hur han själv lever – han som proletariatets diktatur vilar på. Han kan inte undgå att märka att under revolutionen har arbetarnas liv och hälsa i verkstäderna ägnats den minsta omsorgen; att där

det innan revolutionen existerade mer eller mindre drägliga förhållanden har dessa bibehållits av verkstadskommittéerna. Och där sådana förhållanden inte existerade, där kyla, dålig luft och gaser förgiftade och fördärvade arbetarnas hälsa, har dessa förhållanden förblivit oförändrade. ”Vi hade inte tid med det, vi hade ju den militära fronten att tänka på.” Men närhelst det befanns nödvändigt att göra reparationer i någon av Sovjetorganens byggnader så stod både material och arbetskraft till dessas förfogande. Vad skulle hända om vi försökte inhysa de av våra specialister som sysslar med handelsförbindelserna med utländska kapitalister i de baracker som det stora flertalet av arbetarna fortfarande bor och arbetar i? De skulle ställa till ett sådant oväsen att det skulle bli nödvändigt att mobilisera hela bostadsdepartementet för att ta itu med ”de kaotiska förhållanden” som stör våra specialisters produktiva arbete.

8. ”Våra bekymmer är inte deras ...”

Arbetaroppositionens förtjänst består i att den tagit med problemet rörande förbättrandet av arbetarnas villkor (tillsammans med alla andra sekundära arbetarkrav) i den allmänna ekonomiska politiken. Produktiviteten kan inte höjas om inte arbetarnas liv organiseras på ny kommunistisk basis.

Ju mindre som företas och planeras (jag talar inte om någonting som redan genomförts) inom detta område, desto större blir den ömsesidiga misstron mellan ledare och arbetare. Det finns ingen enighet, ingen känsla av gemensamma behov, krav och strävanden. Ledarna är en sak och vi är någonting helt annat. Kanske är det sant att ledarna vet bättre hur landet skall styras, men de lyckas inte förstå och känner inte till våra behov, vårt liv i verkstäderna, dess fordringar och behov. Av detta följer vårt instinktiva förtroende för fackföreningarna och de ständiga utträdena ur partiet. ”Det är sant att de är en del av oss, men så snart de kommer upp i ledande ställningar överger de oss helt och hållet. De börjar leva annorlunda. Om vi lider – vad bryr de sig om det? Våra bekymmer är inte längre deras.”

Och ju mer partiet berövar företagen och fackföreningarna deras bästa krafter (och antingen skickar dem till fronten eller till Sovjetinstitutionerna), desto svagare blir den direkta förbindelsen mellan de vanliga arbetarna och de ledande partiinstanserna. Avståndet växer. Nu gör sig denna klyfta märkbar t.o.m. inom partiets egna led. Genom Arbetaroppositionen frågar arbetarna: Vilka är vi? Är vi verkligen vår klassdiktators ryggrad? Eller är vi bara en lydlig flock, en stödtrupp åt dem som har brutit alla band med massorna och som under partiets pålitliga täckmantel genomför sin egen politik och bygger upp industrin utan hänsyn till våra åsikter och skapande krafter?

9. Oppositionens mål

Vad partiledarna än må göra för att driva bort Arbetaroppositionen så kommer denna att ständigt förbli den växande, nyttiga kraft inom klassen som har till uppgift att ge livsenergi åt återuppbyggandet av det ekonomiska livet liksom åt det kommunistiska partiet, som börjat vissna och sloka mot marken.

Det finns således tre orsaker till uppkomsten av en kris inom vårt parti: Först och främst de viktigaste objektiva betingelserna som kommunismen i Ryssland genomförs under (inbördeskriget, landets ekonomiska efterblivenhet, dess fullständiga industriella sammanbrott som följd av de långa krigsåren). Den andra orsaken är vår befolknings heterogena sammansättning (7 miljoner arbetare, bönderna, medelklassen och, slutligen, den f.d. bourgeoisin, affärsmän av alla slag, som influerar våra Sovjetinstitutioners politik och vårt parti). Den tredje orsaken är partiets bristande handlingskraft i fråga om det omedelbara förbättrandet av arbetarnas villkor liksom oförmågan och svagheten hos de ansvariga Sovjetorganen att behandla och lösa dessa problem.

Vad är det då Arbetaroppositionen strävar efter? Vad är dess roll?

Dess roll består i att ta upp alla de brännande frågorna inför partiet och ge uttryck åt allt det som hittills vållat ett outtalat missnöje bland massorna och fört de partilösa arbetarna allt längre ifrån partiet. Arbetaroppositionen har tydligt och oförfärat ropat till ledarna: ”Stopp, se er omkring och tänk efter! Vart för ni oss? Har vi inte tagit av från den rätta vägen? Det skulle vara illa för partiet att finna sig stå utan diktaturens ryggrad. Partiet kommer att stå allena och det kommer arbetarklassen också att göra. Detta är den största faran för revolutionen.”

Inför den nuvarande krisen måste partiets uppgift vara att utan rädsla inse sina misstag och lyssna på de breda arbetarmassornas förnuftiga appell. Genom den uppstigande klassens skapande organ, i industriförbundens gestalt, skall vi gå framåt mot återuppbyggnad och utveckling av landets skapande krafter, mot rensning av främmande element från partiet, mot förbättrandet av partiverksamheten genom återgång till demokrati, åsiktsfrihet och kritik inom partiet.

Fackföreningarnas roll och problem

1. Vilka skall bygga upp den kommunistiska ekonomin?

I en grundläggande men kortfattad översikt har vi redan förklarat vad som orsakar krisen i vårt parti. Nu skall vi klarlägga vilka de betydelsefullaste punkterna är i motsättningen mellan vårt partis ledare och Arbetaroppositionen.

Det finns två sådana punkter: för det första fackföreningarnas roll och problem under vår ekonomis återuppbyggnadsperiod tillsammans med vår produktions organisering på kommunistisk basis, och för det andra frågan om massornas självständiga aktivitet. Denna fråga hör ihop med den om byråkratin inom partiet och sovjeterna.

Låt oss besvara dessa båda frågor i tur och ordning. Vårt partis ”tes-formulerande” period är redan avslutad. Inom partiet finner vi nu sex olika ”plattformar”, sex riktningar. Ett sådant brett och nyansrikt åsiktsregister har vårt parti aldrig tidigare uppvisat. Partiet har aldrig varit så rikt på förslag till lösningar av en och samma fråga. Det är därför uppenbart att denna fråga är av grundläggande och mycket betydelsefull art.

Och så är det också. Meningsmotsättningen rör en grundläggande fråga: vilka skall bygga upp den kommunistiska ekonomin och hur skall den byggas upp? Detta är dessutom det väsentliga i vårt program, detta är dess kärna. Denna fråga är lika viktig som frågan om proletarietets erövrande av den politiska makten. Bara de demokratiska centralisterna, med Bubnov¹⁶ i spetsen, är så kortsynta att de undervärderar denna frågas betydelse och säger: ”Fackföreningsfrågan är för närvarande utan all betydelse och innebär inte några teoretiska svårigheter.”

Det är emellertid helt naturligt att frågan skakar partiet. Den kan egentligen formuleras på följande sätt: ”I vilken riktning skall vi vrida historiens hjul, bakåt eller framåt?” Det är också naturligt att det inte fanns en enda kommunist inom partiet som inte deltog i diskussionen kring denna fråga. Till följd av det har vi sex olika grupperingar.

Om vi emellertid noggrant börjar undersöka alla dessa obetydligt olikartade gruppers teser så finner vi att i den grundläggande frågan – vilka som skall bygga upp den kommunistiska ekonomin och organisera produktionen på ny basis – finns det bara två ståndpunkter. Den ena är den som uttryckts genom Arbetaroppositionens principer. Den andra är den ståndpunkten

som förenar de övriga grupperna, som bara skiljer sig i nyanser från varandra och vars åsikter i huvudsak är gemensamma.*

Vad står då Arbetaroppositionens teser för och vilken roll anser Oppositionen att fackföreningarna för närvarande skall spela?

”Vi anser att frågan om återuppbyggandet och utvecklandet av vårt lands produktivkrafter endast kan lösas om hela systemet för kontrollen av folkhushållningen förändras” (från Sjljapnikovs rapport, 30 december). Märk väl, kamrater: ”endast om hela systemet för kontroll förändras”. Vad betyder det? ”Grunden till motsättningen”, fortsätter rapporten, ”kretsar kring frågan: med vilka medel kan vårt kommunistiska parti genomföra sin ekonomiska politik under denna övergångsperiod – skall det ske genom arbetarna, organiserade i sina fackliga organ, eller med byråkratiska medel över arbetarnas huvuden, genom kanoniserade statsfunktionärer?” Grunden till motsättningen är således: skall vi förverkliga kommunismen genom arbetarna eller över deras huvuden, genom Sovjetfunktionärerna? Och, kamrater, låt oss betänka huruvida det är möjligt att förverkliga och upprätthålla en kommunistisk ekonomi med hjälp av en främmande klass’ avkomlingar, det förflutnas representanter. Om vi börjar tänka vetenskapligt, som marxister, skall vi klart och tydligt besvara denna fråga med ”nej”.

2. Nya produktionsförhållanden och den materialistiska historieuppfattningen

Orsaken till motsättningen och krisen inom partiet ligger i antagandet att ”praktiker”, tekniker, experter och den kapitalistiska produktionens ledare plötsligt kan befria sig från sina traditionella föreställningsramar om hur arbetet skall organiseras (som rotats djupt i dem under de år de tjänat kapitalet) och förvärva förmågan att skapa nya produktionsformer, nya former för arbetets organisering och nya arbetsincitament.

Att förutsätta att detta är möjligt innebär att man glömmer det obestridliga faktum att ett produktionssystem inte kan förändras genom några enstaka geniala människor, utan endast genom en klass’ samfälliga ansträngning.

Föreställ er t.ex. att, under övergångsperioden från det feodala systemet (som grundade sig på slavarbete) till det kapitalistiska produktionssystemet (med sitt föregivna fria lönearbete), bourgeoisin, som vid den tiden saknade den nödvändiga erfarenheten av den kapitalistiska produktionens organisation, hade anförtrott alla intelligenta, dugliga och erfarna godsägare, som var vana att ha att göra med slavarbetare, uppgiften att organisera produktionen på ny kapitalistisk basis. Vad skulle resultatet ha blivit? Skulle dessa specialister på sitt eget område, som hade piskan som enda medel till att höja produktiviteten, lyckats att handskas med en ”fri”, fast hungrig, proletär, som trots allt hade möjlighet att lösgöra sig från det ofria arbetets förbannelse och bli soldat, landsstrykare eller tiggare? Skulle inte dessa experter helt ha förstört den nyfödda och under utveckling stående kapitalistiska produktionen? Enstaka godsägare och slavdrivare kunde anpassa sig till den nya produktionsformen, men det var inte från deras led som de verkliga skaparna och uppbyggarna av den borgerliga kapitalistiska ekonomin hämtades.

Klassinstinkten sade de första fabriksägarna att det var bättre att gå sakta fram och använda sunt förnuft i stället för erfarenhet när det gällde att finna nya medel och metoder för skapandet av nya relationer mellan kapital och arbete, och att inte låna de föråldrade och odugliga metoderna för arbetskraftens exploatering från det gamla, uttjänade systemet. Under

* Kamrat Ignatovs grupp står Arbetaroppositionen nära i frågan om partiets uppbyggnad och återupplivande, men intar inte någon klar ståndpunkt beträffande fackföreningarnas roll. (Kollontajs anm.)

den kapitalistiska utvecklingens första tid sade klassinstinkten helt riktigt de första kapitalisterna, att i stället för slavdrivarens piska måste ett annat incitament tillämpas – rivalitet och konkurrens mellan arbetare, som hotas av arbetslöshet och svält. Och kapitalisterna, som hade förstått detta nya arbetsincitament, förstod också att använda det till att befrämja de borgerliga kapitalistiska produktionsformernas utveckling genom att tvinga den ”fria” arbetskraften att i allt snabbare takt höja produktiviteten.

För fem sekel sedan gick bourgeoisin varsamt fram, följde noggrant vad klassinstinkten sade dem. Bourgeoisin förlitade sig mer på sitt sunda förnuft än på erfarenheterna från de skickliga experterna på organiseringen av produktionen inom det gamla feodala systemets rammar. Som historien visar gjorde bourgeoisin helt rätt.

Vi förfogar över ett mäktigt vapen som kan hjälpa oss att finna den kortaste vägen till arbetarklassens seger och som samtidigt kan förkorta dess lidande och snabbare skapa ett nytt produktionssystem, kommunismen. Detta vapen är den materialistiska historieuppfattningen. Men istället för att använda det, vidga vår erfarenhet och tillrättalägga våra försök i enlighet med historien, är vi beredda att kasta bort detta vapen och i stället ge oss in på de blinda experimentens besvärliga omvägar.

Hur svårt vårt ekonomiska läge än må vara finns det ingen anledning för oss att i så hög grad känna misströstan. Bara de kapitalistiska regeringarna, som står med ryggen mot väggen, behöver misströsta. Efter att ha uttömt den kapitalistiska produktionens alla skapande krafter finner de ingen lösning på sina problem.

Men det arbetande Ryssland har ingen anledning att misströsta. Ojämförligt ekonomiskt skapande möjligheter har sedan oktoberrevolutionen öppnat sig för nya och tidigare icke skådade produktionsformer, som möjliggör en oerhörd ökning av produktiviteten. Det är dock viktigt, att man inte lånar från det förflutna, utan att man i stället ger fullständig frihet åt framtidens skapande krafter. Detta är vad Arbetaroppositionen gör. Vilka kan bygga och skapa den kommunistiska ekonomin? Inte det förflutnas enstaka genier, utan den klass som organiskt hör samman med de nybildade och smärtsamt framfödda produktionsformerna, som kommer att leda till ett mer produktivt och perfekt ekonomiskt system. Vilka organ kan formulera och lösa den nya ekonomins och produktionens organisationsproblem – de rena klassorganen eller de heterogena ekonomiska Sovjetorganen? Arbetaroppositionen anser att detta endast kan utföras av de förstnämnda, d.v.s. av arbetarorganisationerna och inte av de specialiserade, byråkratiska och socialt heterogena organ som har ett starkt inslag av gamla kapitalistiska element, vilka inte kan frigöra sina sinnen från den kapitalistiska rutinen.

”Arbetarnas fackföreningar måste omvandlas från sin nuvarande ställning som de ekonomiska organens passiva stödtrupper till aktivt deltagande i förvaltningen av hela ekonomin” (från ”Arbetaroppositionens teser”). Att söka, finna och skapa nya och mer perfekta ekonomiska former, att finna nya incitament för höjning av produktiviteten – allt detta kan endast genomföras av de arbetarorganisationer som är oskiljaktigt förbundna med de nya produktionsformerna. Bara dessa organisationer är i stånd att utifrån sina dagliga erfarenheter dra bestämda slutsatser. Det kan tyckas att dessa bara är av praktisk betydelse, men ändock kan oerhört värdefulla teoretiska insikter dras utifrån dem beträffande arbetskraften i en arbetarstat där svält, fattigdom, arbetslöshet och konkurrens på arbetsmarknaden upphört att vara drivfjädrar för arbetet.

Att finna ett stimuli, en drivfjäder till att arbeta – detta är den största uppgiften för den arbetarklass som står på tröskeln till kommunismen. Ingen annan kan emellertid lösa detta stora problem än arbetarklassen själv genom sina klassorgan. Industriförbundens föreslagna lösning av detta problem består i att ge arbetarklassen – den klass som ensam måste vara kommunismens skapare – fullständig frihet beträffande utexperimenterandet, studiet,

tillämpandet och upptäckandet av nya produktionsformer liksom i fråga om att uttrycka och utveckla sin skapande kraft.

Så ser Arbetaroppositionen lösningen på detta svåra problem och utifrån det följer dess tesers väsentligaste punkt: "Organiseringen av ekonomins förvaltning åligger Allryska kongressen, som sammansluter producenterna i fackföreningarna och väljer det centrala organ som skall leda republikens hela ekonomiska liv." ("Arbetaroppositionens teser".) Detta krav skulle tillförsäkra klassens skapande kraft frihet och uttrycksmöjligheter, som inte skulle lamslösas av den byråkratiska apparaten, vilken är genomsyrad av det borgerliga kapitalistiska produktionssystemets anda och rutin. Arbetaroppositionen förlitar sig på sin egen klass', arbetarklassens, skapande kraft. På denna förutsättning baserar sig resten av vårt program.

3. Vilka skall förvalta produktionen?

Men just på denna punkt börjar skiljaktigheterna mellan Arbetaroppositionens och partiledarnas linje. Misstro mot arbetarklassen (inte på det politiska området, utan beträffande dess ekonomiska skapande krafter) är själva kärnan i våra partiledares teser. De tror inte att man med arbetarnas fasta men tekniskt otränade händer kan lägga grunden till de ekonomiska former som med tiden kommer att utveckla sig till ett välordnat kommunistiskt produktionssystem.

Såväl Lenin, Trotskij, Zinovjev som Bucharin tycks anse att produktionen är en "såpass svår sak" att det är omöjligt att klara sig utan hjälp av "direktörer". Först och främst skall vi "fostra" arbetarna, "undervisa dem" och när de mognat kommer det inte att behövas några lärare från Högsta Ekonomiska Rådet och då kan fackföreningarna överta kontrollen över produktionen. När allt kommer omkring är det signifikativt att alla de teser som framlagts av partiledarna överensstämmer på en väsentlig punkt: för närvarande skall vi inte ge fackföreningarna kontroll över produktionen; just nu "skall vi vänta". Otivelaktligen skiljer sig Trotskijs, Lenins, Zinovjevs och Bucharins förklaringar från varandra beträffande varför arbetarna inte för närvarande skall anförtros industriförvaltningen. Men de är helt ense om att just nu måste produktionen förvaltas över arbetarnas huvuden genom ett byråkratiskt system som ärvt från det förflutna.

På denna punkt råder det fullständig samstämmighet mellan våra partiledare. "Fackföreningsarbetets tyngdpunkt", hävdar de Tio¹⁷ i sina teser, "måste vid nuvarande tidpunkt överflyttas till det ekonomiska området. Fackföreningarna, arbetarnas klassorganisationer och uppbyggda i enlighet med sina industriella funktioner, måste överta *huvuddelen av arbetet* med produktionens organisering." "Huvuddelen av arbetet" är ett alltför svävande uttryck och medger en rad tolkningar. Ändå tycks det som de Tios plattform ger större utrymme åt fackföreningarnas industriförvaltning än Trotskijs centralism. Men snart nog förklarar de Tio i sina teser vad man menar att fackföreningarnas "huvuddel av arbetet" skall bestå av. "Ett högst energiskt deltagande i de ledningar som reglerar produktionen, organiserar arbetarkontrollen, registrerar och fördelar arbetskraften, organiserar utbytet mellan städerna och landsbygden, bekämpar sabotage och genomför allmän arbetsplikt etc." Det är också allt och innehåller ingenting nytt och ingenting utöver fackföreningarnas nuvarande uppgifter. Detta kan inte rädda vår produktion eller bidra till lösningen av den grundläggande frågan – höjandet och utvecklandet av vårt lands produktivkrafter.

För att klargöra det faktum att de Tios program inte ger fackföreningarna några ledande funktioner, utan endast tilldelar dem rollen som "stödtrupper" åt produktionens organisering, säger författarna: "På ett mer utvecklat stadium (märk: inte nu, utan på ett mer "utvecklat stadium") måste fackföreningarna under den sociala omdaningens förlopp bli till organ för den sociala makten, som, underordnade andra organ, förverkligar det ekonomiska livets nya

organisationsprinciper.” Med detta vill de ha sagt att fackföreningarnas verksamhet måste vara underordnad Högsta Ekonomiska Rådet och dess avdelningar.

4. Trotskijs ståndpunkt

Vad är då skillnaden mellan detta och det ”gradvisa samgående”, som Trotskij föreslagit? Skillnaden ligger bara i metoden. De Tios teser betonar starkt fackföreningarnas fostrande betydelse. I deras formulering av fackföreningarnas problem (främst i fråga om organiseringen, industrin och utbildningen) gör sig våra partiledare i egenskap av kloka politiker till ”lärare”.

Denna speciella polemik rör inte frågan om industriförvaltningen, utan huvudsakligen massornas fostran. När man börjar bläddra igenom sidorna bland stenogrammen över våra framstående ledares protokoll och tal, blir man faktiskt förvånad över i hur hög grad de ger uttryck för oanade pedagogiska böjelser. Varje tesförfattare föreslår det mest perfekta system för massornas fostran. Men alla dessa ”uppfostrings”-system ger ingen möjlighet till experiment, träning eller utlopp för den skapande förmågan hos dem som skall uppfostras. I detta avseende är alla våra pedagoger också efter sin tid.

Felet är att Lenin, Trotskij, Bucharin och andra inte ser fackföreningarnas uppgift som kontroll över produktionen eller övertagandet av industrierna, utan enbart som en skola för massornas fostran. Under diskussionen verkade det på några av våra kamrater som om Trotskij förespråkade ”fackföreningarnas gradvisa uppgående i staten” – inte med en gång, utan långsamt – och att han ville låta dem behålla rätten till den slutliga kontrollen över produktionen, så som det uttrycks i vårt program. Denna punkt tycktes till att börja med sammanföra Trotskij och Arbetaroppositionen vid en tidpunkt då den grupp som representerades av Lenin och Zinovjev, som motsatte sig ”uppgående i staten”, såg ändamålet med fackföreningarnas verksamhet och funktion som ”kommunismens skolor”. ”Fackföreningar”, dundrar Trotskij (mot Zinovjev) ”är nödvändiga för grovarbetet” rapporten 30 dec., s. 22). Enligt hans mening består fackföreningarnas viktigaste arbete i att organisera produktionen. I detta har han helt rätt. Han har också rätt när han säger: ”Såvida fackföreningarna är kommunismens skolor, är de inte skolor för den allmänna propagandan (för sådan verksamhet skulle innebära att de blev till politiska klubbar) eller för mobiliseringen av sina medlemmar för arbetet inom livsmedelförsörjningen eller militärväsendet, utan skolor vars syfte är att ge medlemmarna allsidig utbildning på grundval av deras medverkan i produktionen.” (Trotskijs rapport, 30 dec.) Allt detta är sant, men en viktig sak utelämnas: *fackföreningarna är inte bara kommunismens skolor utan också kommunismens skapare.*

Klassens skapande kraft har helt glömts bort. Trotskij ersätter den med initiativet hos ”produktionens verkliga organisatörer”, hos kommunister inom fackföreningarna (från Trotskijs rapport, 30 dec.). Vilka kommunister? Enligt Trotskij de kommunister som tillsatts på ansvarsfulla administrativa poster av partiet (av orsaker som mycket ofta inte har något att göra med fackföreningarnas ekonomiska problem). Trotskij är helt uppriktig. Han tror inte att arbetarna är i stånd att skapa kommunismen, men försöker ändå på besvärliga omvägar skapa nya produktionsformer. Han har uttryckt detta öppet och ärligt. Han har redan påbörjat genomförandet av sin ”uppfostran” av massorna ”med piskan” och förberett dem för rollen som ”herrar” inom den centrala järnvägsförvaltningen¹⁸ och övertagit alla de metoder för massornas fostran som våra traditionella hantverkare praktiserade på sina lärlingar. Det är sant att en lärling inte kan piskas till att bli en god hantverkare, men ändå arbetar och producerar han så länge läromästarens piska viner över honom.

Detta är enligt Trotskijs mening vad överflyttandet av tyngdpunkten från ”politiken till industriproblemen” innebär. Uppgiften består huvudsakligen av att höja produktionen, om så

bara temporärt, med alla medel. Att utbildningen inom fackföreningarna måste, enligt Trotskij, riktas in på detta mål.

5. Lenins, Zinovjevs och Bucharins ståndpunkter

Kamraterna Lenin och Zinovjev är emellertid inte ense med honom. De är ”pedagoger” av en mer ”modern riktning”. ”Det har många gånger hävdats, att fackföreningarna är kommunismens skolor. Vad innebär det – kommunismens skolor? Om man tar denna benämning på allvar innebär det, att i kommunismens skolor är det nödvändigt att först och främst utbilda och uppfostra, men inte att kommendera” (denna anspelning på Trotskijs åsikter möts med bifall). Och Zinovjev tillägger: ”Fackföreningarna utför en stor uppgift både för den proletära och kommunistiska saken. *Detta är fackföreningarnas viktigaste roll* (min kurs., A Kol.). För närvarande glömmet vi emellertid detta när vi tror att vi kan behandla fackföreningarnas problem alltför obetänksamt, ofullständigt och hårt. ”Man måste komma ihåg att dessa organisationer har sina egna speciella uppgifter: inte vare sig kommandots, övervakningens eller diktaturens, utan uppgifter som kan sammanföras till en enda: att kanalisera in de arbetande massorna i den organiserade proletära rörelsen.”

Pedagogen Trotskij gick således alltför långt med sitt system för massornas fostran. Men vad föreslår kamrat Zinovjev själv? Att inom fackföreningarnas ram ge de första lektionerna i kommunism: ”att lära dem (massorna) grundläggande fakta om den proletära rörelsen”. På vilket sätt? Genom praktisk erfarenhet, genom praktiskt skapande av nya produktionsformer? Precis det som Arbetaroppositionen vill? Ånej. Zinovjev-Lenin-gruppen förespråkar ett uppfostringssystem bestående av föreskrifter, moraliska regler och goda, välvalda exempel.

Vi är en halv miljon kommunister (av vilka tyvärr många utgör ”främmande element” – den andra världens avkomlingar) bland sju miljoner arbetare. Enligt kamrat Lenin har partiet dragit till sig den ”proletära eliten”. De bästa kommunisterna, i samarbete med de statliga ekonomiska organens specialister, söker i sina laboratorier frenetiskt efter nya kommunistiska produktionsformer. Det stämmer att dessa kommunister, som f.n. arbetar under uppsikt av ”goda lärare” inom Högsta Ekonomiska Rådet och andra centrala organ, är mönsterelever. Men arbetarmassorna i fackföreningarna måste betrakta dessa människor och lära sig någonting av dem utan att med sina egna händer röra rodret därför att det är ”för tidigt ännu”. De har ”ännu inte lärt sig tillräckligt”.

Enligt Lenins åsikt är fackföreningarna – d.v.s. arbetarklassorganisationerna – inte de kommunistiska produktionsformernas skapare. De är enbart en förbindelselänk mellan eliten och massorna: ”fackföreningarna övertygar i sin dagliga verksamhet massorna ...” etc. Detta är inte Trotskijs ”piskrapps”-system, inte ett medeltida uppfostringssystem. Det är Froebels-Pestalozzis¹⁹ system med åskådliggörande undervisning. Fackföreningarna får inte utföra något väsentligt inom industrierna. Men de måste vara påtryckningsmedel på massorna. De måste hålla massorna i kontakt med eliten, med partiet, som (märk väl!) inte organiserar produktionen kollektivt, utan enbart upprättar statliga ekonomiska organ med blandad sammansättning till vilka det tillsätter kommunister.

Frågan är vilket system som är det bästa. Trotskijs system är i varje fall klarare och därför mer realistiskt. Genom föreskrifter och exempel från mönsterelever kan inte utbildningen föras framåt i någon större grad. Detta måste ständigt hållas väl i minnet.

Bucharins grupp intar en mellanställning; eller snarare, den försöker att sammanföra de bägge uppfostringssystemen. Vi måste emellertid notera att inte heller den erkänner principen om fackföreningarnas självständiga skapande roll inom industrin. Enligt Bucharins grupp spelar fackföreningarna en dubbel roll (så som det framställs i deras teser). Å ena sidan är fackföreningarnas uppgift att vara ”kommunismens skolor”. Och, å andra sidan, skall fack-

föreningarna fungera som förbindelselänk mellan partiet och massorna (detta har hämtats från Lenins grupp). De åtar sig med andra ord rollen som apparat: att föra in de stora proletära massorna i det aktiva livet (observera, kamrater: ”i det aktiva livet”, men inte i skapandet av en ny ekonomisk form eller i sökandet efter nya produktionsformer). Dessutom skall fackföreningarna i ökande grad bli till en del av dels den ekonomiska apparaten och dels av statsförvaltningen. Det är samma sak som Trotskij ”samgående”.

Meningsskiljaktigheterna kretsar inte kring fackföreningsproblemen, utan kring metoderna för massornas fostran genom fackföreningarna. Trotskij står (eller, snarare, stod) för ett system som, med hjälp av det som införts bland järnvägsarbetarna, kan slå in den kommunistiska återuppbyggnadens lärdom i de organiserade arbetarnas huvuden. Genom ”tillsättanden”, ”omplaceringar” och allehanda mirakulösa metoder, utfärdade i enlighet med militariserings-systemet, skulle fackföreningarna omformas så att de efterhand kunde sammansmälta med de statliga ekonomiska organen och bli lydaktiga redskap för förverkligandet av de ekonomiska planer som utarbetats av Högsta Ekonomiska Rådet. Zinovjev och Lenin har ingen brådska med att få fackföreningarna att sammansmälta med den statliga ekonomiska apparaten. Fackföreningarna, säger de, skall förbli fackföreningar. Produktionen skall drivas och ledas av män som *vi* väljer ut. När fackföreningarna har uppfostrat lydiga och flitiga elever skall vi förflytta dem till de statliga ekonomiska organen. Sålunda kommer fackföreningarna att efterhand försvinna och upplösas.

Skapandet av nya ekonomiska former anförtror de åt de statliga byråkratiska organen och tilldelar fackföreningarna rollen som ”skolor”. Utbildning, utbildning och åter utbildning är Lenins och Zinovjevs paroll. Bucharin ville emellertid ”dra nytta” av radikalismen inom fackföreningarnas utbildningssystem och naturligtvis förtjänade han helt tillrättavisningen från Lenin tillsammans med öknamnet ”Smidikomist”. Bucharin och hans grupp betonar den uppfostrande roll som fackföreningarna bör spela under det nuvarande politiska läget och företräder den mest fullständiga arbetardemokrati inom fackföreningarna: utvidgningen av fackföreningarnas valbarhetsprincip. Och inte bara den sedvanliga valbarhetsprincipen, utan här gäller det återkallbara fackföreningsdelegerater. Vilken demokrati! Detta överensstämmer med Oppositionens åsikter, men det finns en skillnad: *Arbetaroppositionen ser fackföreningarna som förvaltare och skapare av den kommunistiska ekonomin medan Bucharin, tillsammans med Lenin och Trotskij, bara tilldelar dem rollen som ”kommunismens skolor”*. Varför skulle inte Bucharin leka med ”valbarhetsprincipen” när alla vet att den inte berör industriförvaltningen? För i själva verket kommer kontrollen över industrin fortfarande att vara utom räckhåll för fackföreningarna och kvar i de statliga organens händer.

Bucharin påminner om de lärare som utför undervisning enligt det gamla systemet med ”bokkunskap”. ”Du måste lära dig hit, men inte längre”, medan elevernas ”självständiga aktivitet” uppmuntras – när det gäller anordnandet av danser, underhållning etc.

På detta högst bekväma sätt samsas och sammanförs dessa två system med varandra. Men vad resultatet av allt detta kommer att bli, vad dessa eklektiska lärares elever duger till – det är en annan fråga. Om kamrat Lunatjarskij²⁰ skulle förkasta en sådan ”eklektisk irrlära” på lärarmöten skulle Utbildningskommissariatets situation bli verkligt vanskelig.

6. Begränsandet av den skapande förmågan

Det finns emellertid ingen anledning att underskatta våra ledande kamraters undervisningsmetoder beträffande fackföreningarna. De inser alla – även Trotskij – att i fråga om undervisningen spelar massans ”självständiga aktivitet” en inte ringa roll. Därför försöker de finna på en plan genom vilken fackföreningarna kan utveckla sina initiativ och ekonomiskt skapande krafter utan att skada det rådande byråkratiska systemets industriförvaltning.

Det minst skadliga området där massorna skulle kunna uttrycka sin självständiga aktivitet liksom sitt ”deltagande i det aktiva livet” (enligt Bucharin) är det område som gäller förbättrandet av arbetarnas villkor. Arbetaroppositionen fäster stort avseende vid denna fråga, men inser ändå att det viktigaste området för klassens skapande förmåga är skapandet av nya ekonomiska former och därav utgör förbättrandet av arbetarnas villkor bara en del. Enligt Trotskij och Zinovjevs mening måste all produktion planeras och organiseras av de statliga organen medan fackföreningarna föreslås utföra det relativt begränsade om än nyttiga arbetet med att förbättra arbetarnas villkor. Kamrat Zinovjev ser till exempel fackföreningarnas ekonomiska roll som distributörer av kläder samt förklarar: ”Det finns inget viktigare problem än det som gäller ekonomin; att ordna ett badhus i Petrograd är nu tio gånger viktigare än att hålla fem bra föredrag.”

Vad är detta? En naiv missuppfattning eller en medveten ersättning av organiserandet av de skapande uppgifterna inom produktionen och utvecklandet av produktivkrafterna med begränsade uppgifter för levnadsförhållandenas reglering? Samma tanke, fast med andra ord, ger Trotskij uttryck för. Högst ädelt föreslår han fackföreningarna att utveckla största möjliga initiativ på det ekonomiska området.

Men var skall detta initiativ komma till uttryck? Genom att sätta in glas i verkstadsfönstren eller fylla igen en grop framför fabriken (vilket Trotskij föreslog på Gruvarbetarkongressen)? Kamrat Trotskij, ha förbarmande! Detta är rena rama vicevärdsjobbet. Om du tänker begränsa fackföreningarnas skaparkraft i så hög grad då kommer fackföreningarna inte att bli kommunismens skolor, utan platser där människor utbildar sig till vicevärdar! Det är riktigt att Trotskij försöker att vidga omfattningen av ”massornas självständiga aktivitet” genom att låta dem delta inte i ett självständigt förbättrande av arbetarnas villkor (bara den ”galna” Arbetaroppositionen går så långt), utan genom att låta dem ta lektioner av Högsta Ekonomiska Rådet i denna fråga.

”Närhelst en fråga som berör arbetarna skall avgöras, t.ex. livsmedelsfördelningen eller arbetskraften, är det nödvändigt att fackföreningarna exakt känner till och är grundligt – och inte bara allmänt, som alla andra – insatta i hela det arbete som nu utförs av Högsta Ekonomiska Rådet” (tal den 30 dec.). Lärarna från Högsta Ekonomiska Rådet tvingar inte bara fackföreningarna att ”genomföra” planerna, utan dessutom ”förklarar de sina dekret för sina elever”. Detta är redan ett steg framåt jämfört med det system som f.n. praktiserar vid järnvägarna.

För varje tänkande arbetare står det emellertid klart att insättandet av glas, hur värdefullt det än må vara, inte har något att göra med förvaltningen av industrin. Produktivkrafterna och deras utveckling kommer inte till uttryck i detta arbete. Kvar står den verkligt viktiga frågan: hur skall man utveckla produktivkrafterna? Hur skall man bygga upp en ekonomisk ordning som sammanför det nya livet med produktionen och hur skall man i mesta möjliga mån sänka andelen improduktivt arbete? Ett parti kan använda sig av en soldat, en politisk funktionär eller en verkställande direktör för att förverkliga planerade projekt. Men det kan inte utbilda någon skapare av en kommunistisk ekonomi. Bara fackföreningarna har möjlighet att utveckla den skapande kraften efter nya linjer.

Dessutom är detta inte partiets uppgift. Partiets uppgift är att skapa de yttre villkoren – d.v.s. ge frihet åt arbetarmassorna, förenade genom gemensamma ekonomiska uppgifter – så att arbetarna kan bli arbetare/skapare, finna nya arbetsmetoder, utarbeta ett nytt system för arbetskraftens användande och fördelning i avsikt att återuppbygga samhället och på så sätt skapa en ny ekonomisk ordning på kommunistisk basis. *Bara arbetare kan genom sina medvetanden frambringa nya metoder för såväl arbetets organisering som industrins förvaltning.*

7. Teknik och organisation

Denna enkla marxistiska sanning erkänns idag inte av vårt partis ledare. Varför? Därför att de förlitar sig mer på de byråkratiska teknikerna, det förflutnas avkomlingar, än på arbetar-massornas sunda, elementära skapande kraft i deras egenskap av klass. Inom alla andra områden kan vi tveka inför vilka som skall utöva kontroll, arbetarorganisationerna eller de byråkratiska specialisterna; det kan gälla undervisningen, vetenskapens utveckling, arméns organisering eller hälsovården. Men det finns ett område, nämligen ekonomin, där frågan om vem som skall utöva kontroll är mycket enkel och klar för alla som inte har glömt historien.

Varje marxist känner väl till att återuppbyggnaden av industrin och utvecklingen av ett lands skapande krafter är beroende av två faktorer: teknikens utveckling och en effektiv arbetsorganisering genom ökad produktivitet och sökandet efter nya arbetsincitament. Så har det varit vid varje övergångsperiod från ett lägre till ett högre ekonomiskt utvecklingsstadium under hela mänsklighetens historia.

I en arbetarrepublik spelar produktivkrafternas utveckling genom tekniken en sekundär roll jämfört med den andra faktorn, en effektiv arbetsorganisering och skapandet av ett nytt ekonomiskt system. Även om Sovjetryssland helt lyckas genomföra sin allmänna elektrifieringsplan skulle det, utan genomförandet av någon väsentlig förändring av systemet för ekonomins och produktionens ledning och organisering, bara komma att hinna ifatt de avancerade kapitalistiska länderna i utvecklingen.

I fråga om det effektiva användandet av arbetskraften och uppbyggandet av ett nytt produktionssystem befinner sig det verksamma Ryssland under ovanligt gynnsamma omständigheter, som gör det möjligt att lämna alla borgerliga kapitalistiska länder långt bakom vad det gäller produktivkrafternas utveckling. Det socialistiska Ryssland har redan gjort sig av med arbetslösheten som arbetsincitament. Nya möjligheter öppnar sig för en arbetarklass som befriats från kapitalets ok: att själv ta skapande del i utarbetandet av nya arbetsincitament och skapa nya produktionsformer, som det inte finns någon motsvarighet till i hela mänsklighetens historia.

Men vilka kan utveckla den nödvändiga skaparkraften och klarsynen inom detta område? De byråkratiska elementen, ledarna för Sovjetorganen, eller fackföreningarna, vars medlemmar med sina erfarenheter från arbetsplatserna tillgodogjort sig skapande, nyttiga och praktiska metoder som kan tillämpas i omorganiseringen av hela det ekonomiska systemet? Arbetaroppositionen hävdar, att ekonomins förvaltning är fackföreningarnas sak och därigenom tänker Arbetaroppositionen mer marxistiskt än de teoretiskt skolade ledarna.

Arbetaroppositionen är inte så okunnig att den inte beaktar den stora roll tekniska framsteg och tekniskt skolade människor spelar. Den anser således inte, efter det att en producentkongress valt sitt organ för industrins ledning, att Högsta Ekonomiska Rådet, de centrala industrikommittéerna, ekonomiska centra o.s.v. utan vidare skall avskaffas, utan Arbetaroppositionen anser att dessa tekniskt värdefulla förvaltningscentra måste underställas detta organs ledning, det måste ge dem teoretiska uppgifter och använda deras tjänster som kapitalisterna gjorde när de tog teknikerna i sin tjänst för att kunna genomföra sina egna planer. Specialisterna kan lämna värdefulla bidrag till industriernas utveckling. De kan göra arbetarnas kroppsarbete lättare. De är nödvändiga, oumbärliga, precis som vetenskapen är oumbärlig för varje uppstigande och kämpande klass. Men de borgerliga specialisterna, även med påklistrad kommunistisk etikett, är för svaga och maktlösa för att kunna utveckla produktivkrafterna i en icke-kapitalistisk stat, finna på nya metoder för arbetets organisering eller nå fram till nya incitament för ökning av produktiviteten. Här har arbetarklassen, fackföreningarna, sista ordet.

När den uppstigande borgerliga klassen stod på tröskeln mellan medeltid och modern tid och påbörjade den ekonomiska kampen mot den avtynande feodalklassen, innehade den inte något tekniskt övertag över den senare. Köpmannen, den förste kapitalisten, måste köpa varor från hantverkaren som med hjälp av fil, kniv och primitiva sländor tillverkade varor för både sin "herre" (godsägaren) och för den främmande köpmannen, med vilken han ingick ett "fritt" handelsavtal. Den feodala ekonomin, vars organisation hade nått sin höjdpunkt, upphörde att ge något överflöd och produktivkrafternas tillväxt började avta. Mänskligheten stod inför valet att antingen acceptera ekonomisk tillbakagång eller att finna nya arbetsincitament och följaktligen skapa ett nytt ekonomiskt system som skulle öka produktiviteten, utvidga produktionens ramar och öppna nya möjligheter för produktivkrafternas utveckling.

Vilka kunde finna och utveckla de nya metoderna inom området för produktionens omorganisation? Inga andra än företrädarna för den klass som inte var bunden till det förflutnas rutin, som förstod att sländan och mejseln i en livegens händer medför en betydligt mindre produktivitet än i händerna på de föregivet fria lönearbetarna, som bakom sig har den ekonomiska nödvändighetens tvång.

Den uppstigande klassen, som spårat det grundläggande arbetsincitamentet, byggde sålunda utifrån det upp ett komplicerat och på sitt sätt storslaget system: det kapitalistiska produktionssystemet. Teknikerna kom kapitalisterna till hjälp först mycket senare. Grunden var det nya systemet för arbetets organisering och de nya förhållanden som etablerades mellan kapital och arbete.

Så förhåller det sig också i dag. Ingen specialist eller tekniker, genomsyrad av det kapitalistiska produktionssystemets rutin, kan någonsin introducera nya skapande och levande initiativ i fråga om arbetets organisering och upprättandet och tillämpandet av en kommunistisk ekonomi. Denna uppgift tillhör arbetarnas organisationer. Arbetaroppositionens stora förtjänst är att den direkt och öppet tog upp denna högst betydelsefulla fråga inför partiet.

Kamrat Lenin anser, att vi kan genomföra en kommunistisk planering på det ekonomiska området genom partiet. Är detta riktigt? Låt oss först av allt betänka hur partiet fungerar. Enligt kamrat Lenin "drar det till sig förtruppen bland arbetarna". Därefter sprider det dem bland de olika Sovjetorganen (bara en del av förtruppen återkommer till fackföreningarna, där de kommunistiska medlemmarna emellertid är berövade möjligheten att leda och bygga upp ekonomin). Dessa välutbildade, trogna och kanske mycket begåvade kommunistiska fackföreningsmedlemmar förlorar sina grunddrag och korrumpas inom de allmänna ekonomiska organen tills deras inflytande i en sådan atmosfär inskränks, försvagas eller helt går förlorat.

På ett helt annat sätt förhåller det sig med fackföreningarna. Där är klasskänslan starkare, sammansättningen mer homogen, de uppgifter kollektivet har att ta itu med närmare förbundna med de direkta levnads- och arbetsförhållandena hos producenterna själva, fabriks- och verkstadskommittéernas medlemmar, företags- och fackföreningsledningarna. Skaparkraft och sökande efter nya produktionsformer och nya drivfjädrar för ökad produktivitet kan endast födas fram ur dessa naturliga klasskollektivs sköten. En revolution kan slutföras av en klass' förtrupp, men de ekonomiska grunderna för det nya samhällets herravälde kan bara skapas av hela klassen genom den dagliga verksamheten inom klassorganisationerna.

Den som inte tror på klassens kollektivt skapande kraft – som tydligast kommer till uttryck i fackföreningarna – måste uppge alla förhoppningar om en kommunistisk uppbyggnad av samhället. Varken Krestinskij eller Preobrazjenskij, Lenin eller Trotskij kan inom parti-apparaten på ett ofelbart sätt befodra de arbetare som har förmåga att finna och utvisa nya vägar för produktionssystemet – dessa vägar kan endast göras framkomliga av livspraktiken, av de människor som själva producerar och tillika organiserar produktionen. Denna grundsats,

som torde vara mycket enkel och klar för varje arbetare, beaktas inte av vårt partis ledare. *Kommunismen kan inte skapas genom dekret.* Den kan endast förverkligas genom ett praktiskt sökande, måhända inbegripet felsteg, genom arbetarklassens egen skapande kraft.

8. Oppositionens program

Den väsentliga punkten i den pågående diskussionen mellan partiledarna och Arbetaroppositionen gäller till vilka partiet skall anförtro uppbyggandet av den kommunistiska ekonomin – Högsta Ekonomiska Rådet med alla dess byråkratiska grenar eller industriförbunden? Kamrat Trotskij vill ”förena” fackföreningarna med Högsta Ekonomiska Rådet så att det sistnämnda skall kunna sluka upp de förstnämnda. Kamraterna Lenin och Zinovjev vill å andra sidan ”uppfostra” fackföreningarnas massor i en sådan kommunistisk anda att fackföreningarna utan svårigheter kan uppgå i Sovjetorganen. Bucharin och övriga fraktioner uttrycker i huvudsak samma åsikt. Formuleringarna må variera, men det centrala innehållet är detsamma.* Bara Arbetaroppositionen uttrycker något helt annat. Oppositionen försvarar den proletära klasständpunkten i själva förloppet av klassens skapande och förverkligande av sina uppgifter.

Det ledande ekonomiska organet i arbetarrepubliken måste under den nuvarande övergångsperioden vara ett organ som väljs direkt av producenterna själva. Alla andra administrativa ekonomiska Sovjetorgan skall bara vara verkställande centra för arbetarrepublikens ekonomiska huvudorgans ekonomiska politik. Allt annat är ”på stället marsch” och tyder på misstro mot arbetarnas skapande förmåga, en misstro som inte står i överensstämmelse med de uttalade idealen hos vårt parti, vars styrka just är beroende av proletariats ständigt skapande anda.

Det kommer inte att förvåna någon om de olika ekonomiska reformernas företrädare, med Arbetaroppositionen som enda undantag, uppnår enighet vid den stundande partikongressen genom ömsesidiga kompromisser och eftergifter eftersom det inte existerar några väsentliga meningsskiljaktigheter emellan dem.

Endast Arbetaroppositionen kommer inte och får inte kompromissa. Detta betyder emellertid inte att den eftersträvar en ”splittring”. Nej, dess uppgift är en helt annan. Även i händelse av nederlag vid kongressen måste den vara kvar inom partiet och steg för steg hårdnackat försvara sin ståndpunkt, rädda partiet och klargöra dess klasslinje.

Än en gång i korthet: vad är det Arbetaroppositionen vill?

1. Att arbetarna – producenterna själva – bildar ett organ som leder ekonomin.
2. För detta ändamål (d.v.s. för fackföreningarnas övergång från rollen som de ekonomiska organens passiva stödtrupper till en aktiv medverkan och utvecklande av sina skapande krafter) föreslår Arbetaroppositionen en rad preliminära åtgärder som syftar till ett metodiskt och gradvist förverkligande av denna uppgift.
3. Att överföringen av industrins administrativa funktioner till fackföreningarna först sker när fackföreningarnas allryska centralråd funnit att fackföreningarna kan genomföra och är tillräckligt förberedda för uppgiften.
4. Att alla tillsättanden på de administrativa posterna inom ekonomin skall ske med fackföreningarnas samtycke. Att alla kandidater nominerade av fackföreningarna inte skall kunna avsättas. Att alla funktionärer som tillsätts av fackföreningarna är ansvariga inför och kan återkallas av fackföreningarna.

* Jag skall här inte uppehålla mig vid någon analys av de övriga ”plattformarna” eftersom de inte tillför diskussionen något nytt, utan fäster uppmärksamheten på småsaker. (Kollontajs anm.)

5. För att kunna genomföra alla dessa förslag är det nödvändigt att stärka enheten vid fackföreningarnas bas och förbereda fabriks- och verkstadskommittéerna på industri-förvaltningen.

6. Genom att koncentrera republikens hela ekonomiska förvaltning till ett organ (utan den nuvarande dualismen mellan Högsta Ekonomiska Rådet och fackföreningarnas centralråd) skapas en enhetlighet som underlättar planeringen och förverkligandet av det kommunistiska produktionssystemet. Är detta syndikalism? Är inte detta i själva verket detsamma som står i vårt partiprogram? Och avviker inte de övriga kamraternas teser från detta program?

Byråkratin och massornas självständiga aktivitet

1. Initiativ ... och apatins orsaker

Byråkrati eller massornas självständiga aktivitet? Det är den andra punkten i meningsskiljaktigheten mellan vårt partis ledare och Arbetaroppositionen. Frågan om byråkratin togs upp men diskuterades bara ytligt på den åttonde Sovjetkongressen. Diskussionen kring denna fråga, liksom kring frågan om fackföreningarnas roll och problem, gick i felaktig riktning, men striden kring denna fråga är mer fundamental än vad det kan verka.

Det väsentligaste är: vilket administrativt system ger mest spelrum åt klassens skapande krafter i en arbetarrepublik under den period då kommunismens ekonomiska bas upprättas – ett byråkratiskt statligt system eller ett system med ett stort mått av praktisk självständig aktivitet för arbetarmassorna? Frågan om det administrativa systemet är en strid mellan två helt motsatta principer: byråkrati och självständig aktivitet. Och ändå försöker man behandla denna fråga inom ramen för ett problem som bara berör metoderna för ”Sovjetorganens upplivande”.

Detta är samma form av förväxling av diskussionsämnet som vid debatterna om fackföreningarna. Det är nödvändigt att klart och tydligt fastslå, att halvdana åtgärder, förändringar av relationerna mellan de centrala organen och de lokala ekonomiska organisationerna och andra sådana obetydliga och oväsentliga förnyelser (som utbyttandet av ansvariga funktionärer eller inslussandet av partimedlemmar i Sovjetorganen, där dessa kommunister kommer under det rådande byråkratiska systemets dåliga inflytande och beblandas med den f.d. bourgeoisins avkomlingar) inte kommer att medföra att Sovjetorganen ”demokratiseras” eller görs mer levande.

På det sättet går det inte. Vartenda barn i Sovjetryssland vet att det viktigaste problemet är att få med de stora arbetande massorna, arbetare, bönder och andra, i den proletära statens ekonomiska återuppbyggnad och att följaktligen förändra levnadsförhållandena. Uppgiften är klar: att uppväcka initiativ och självständig aktivitet bland massorna. Men vad görs för att uppmuntra och underlätta denna aktivitet? Ingenting alls. Tvärtom. På varje möte uppmanar vi de arbetande männen och kvinnorna: ”skapa ett nytt liv, bygg upp och bistå Sovjetorganen”. Men så snart massorna eller enstaka grupper av arbetare tar vårt råd på allvar och försöker omsätta det i praktiken så omintetgör något byråkratiskt organ, som känner sig förbigånget, dessa alltför ivriga initiativtagares ansträngningar.

Varenda kamrat kan lätt erinra sig många tillfällen då arbetarna själva försökt organisera matsalar, barnkrubbor, virkestransporter o.s.v. Varje gång dog det levande, omedelbara intresset ut p.g.a. den byråkratiska papperskvarnen, ändlösa förhandlingar med de olika organen som inte gav något resultat eller resulterade i avslag, nya förfrågningar o.s.v. Varje gång det fanns tillfälle att, med massornas egna initiativ och ansträngningar, utrusta en matsal, igångsätta virkestransport eller organisera en barnkrubba, så följde avslag på avslag från de centrala organen. Det förklarades att det inte fanns någon utrustning till en matsal, inga hästar för

virkestransporter och inga lämpliga lokaler för en barnkrubba. Bitterheten växer bland de arbetande männen och kvinnorna när de ser och vet att om de själva hade fått rätten och möjligheten att handla så hade de också själva kunnat genomföra projekten. Hur plågsamt är det inte att erhålla ett avslag på nödvändig utrustning när arbetarna själva redan försäkrat sig om och anskaffat materiel. Deras initiativkraft avtar därför och deras handlingsvilja dör ut. ”Om det är på det här sättet”, säger folk, ”så låt funktionärerna själva ta hand om oss.” Följden är att en högst farlig uppdelning uppstår: *vi* är de arbetande massorna, *de* är Sovjetfunktionärerna varpå allting beror. Detta är det verkliga felet.

2. Byråkratins väsen

Vad gör våra partiledare under tiden? Försöker de finna orsaken till det onda och erkänner de öppet att själva det system som praktiskt genomfördes i sovjeterna förlamar och dödar massornas självständiga aktivitet fast det var menat att befrämja denna? Nej, vårt partis ledare gör inte alls detta. Tvärtom. I stället för att finna metoder som skulle kunna befrämja massornas aktivitet och lämpa sig mycket väl för våra flexibla Sovjetorgan, uppträder vårt partis ledare plötsligt i rollen som byråkratins försvarare och riddare. Hur många kamrater följer Trotskijs exempel och upprepar att ”vi lider, inte på grund av att vi tillämpar byråkratins dåliga sidor, utan på grund av att vi hittills misslyckats med att tillgodogöra oss dess goda sidor”. (”Om en enhetlig ekonomisk plan” av Trotskij.)

Byråkratin är den direkta negationen av massornas självständiga aktivitet. Därför kan den som erkänner principen om massornas aktiva medverkan som grund för arbetarrepublikens nya system inte se goda eller dåliga sidor hos byråkratin, utan måste tydligt och bestämt förkasta detta odugliga system. Byråkratin är inte en följd av vår fattigdom, som kamrat Zinovjev vill få oss att tro, och inte heller en återspeglning av den ”blinda underkastelsen” inför överordnade som uppkommit genom militarismen, som andra hävdar. Detta fenomen har djupare rötter. Det är en biprodukt av samma sak som ligger till grund för vår ”dubbelspåriga” politik beträffande fackföreningarna, nämligen det inom Sovjetorganen växande inflytandet från element som är fientligt inställda inte bara till kommunismen utan också till arbetarmassornas elementära strävanden. Byråkratin är ett gissel som hemsöker både vårt partis innersta kärna och Sovjetorganen. Detta faktum påtalas inte bara av Arbetaroppositionen, utan har också uppmärksamats av vaksamma kamrater som inte tillhör denna grupp.

Inte endast de partilösa massornas aktivitet och initiativ begränsas (vilket bara skulle vara logiskt och förnuftigt under inbördeskrigets omständigheter), utan också partimedlemmarnas initiativ begränsas. Varje självständigt försök, varje ny tanke som tar sig igenom våra particentralers censur, betraktas som ”kätter”, som brott mot partidisciplinen och försök till intrång på våra centrala organs domäner, vilka måste ”förutse” och ”föreskriva” allting. Om någonting inte dekretteras måste man vänta, de centrala organen kommer att utfärda dekret när de får tid och först då, och inom skarpt utstakade gränser, kommer man att tillåtas att uttrycka sitt ”initiativ”. Vad skulle hända om några medlemmar av ryska kommunistpartiet – t.ex. de som är intresserade av fåglar – beslöt att bilda ett sällskap för fågelskydd? En idé som i och för sig verkar nyttig och inte på något sätt strider mot någon ”statsplan”. Men så tycks det bara vara. Något byråkratiskt organ skulle plötsligt framträda, hävda sin rätt att sköta denna speciella sak och genast införliva sällskapet i Sovjetapparaten och därmed döda det direkta initiativet. Och i stället för det direkta initiativet skulle en mängd förordningar och instruktioner framläggas som skulle ge tillräckligt med arbete för hundratals funktionärer och ytterligare belasta postens och transportväsendets arbetsbörda.

Det skadliga med byråkratin ligger inte bara i pappersexercisen, som några kamrater vill få oss att tro. De begränsar hela frågan till att gälla ”Sovjetorganens upplivande”. Det skadliga ligger i att alla problem löses inte genom ett öppet åsiktsutbyte eller genom alla berörda

direkta medverkan, utan genom formella beslut uppifrån, från de centrala organen. Dessa beslut fattas antingen av en person eller av en ytterligt begränsad grupp, där de människor som berörs av besluten oftast inte alls är närvarande. *En tredje person bestämmer över våra liv – detta är byråkratins väsen.*

Inför arbetarklassens allt värre lidanden, som uppkommit genom den nuvarande övergångsperiodens förvirring, är byråkratin speciellt svag och maktlös. Den entusiasm som behövs för att utveckla produktivkrafterna och förbättra arbetarnas levnadsförhållanden kan bara uppåtdas genom de berörda arbetarnas egna aktiva deltagande, förutsatt att detta inte vid varje steg begränsas och undertrycks av en hierarki av ”tillstånd” och ”förordningar”.

Marxisterna – särskilt bolsjevikerna – har varit starka och mäktiga p.g.a. att de aldrig eftersträvat rörelsens omedelbara seger (en linje som följts av opportunisterna och kompromissmakarna). Marxisterna har alltid försökt skapa sådana betingelser för arbetarna att dessa kunde härda sin revolutionära vilja och utveckla sina skapande krafter. Arbetarnas initiativ är outhärliga för oss och ändå ger vi det ingen möjlighet att utvecklas.

Den med byråkratin förknippade rädslan för kritik och tankefrihet får ofta löjliga följder. Det kan inte finnas någon självständig aktivitet utan tanke- och yttrandefrihet därför att självständig aktivitet kommer inte bara till uttryck genom initiativ, handling och arbete, utan i lika hög grad genom självständigt tänkande. Vi ger inget utrymme åt massornas självständiga aktivitet, vi är rädda för kritik, vi har upphört att förlita oss på massorna – därför finns byråkratin hos oss. Därför betraktar Arbetaroppositionen byråkratin som vår fiende, vår pest och som den allvarligaste faran för kommunistpartiets själva framtida existens.

3. Mot byråkratin inom partiet

För att kunna övervinna den byråkrati som finns inom Sovjetorganen måste vi framförallt övervinna all byråkrati inom partiet självt. Det är där den aktuella kampen måste föras. Så snart partiet – inte i teorin, utan i praktiken – erkänner massornas självständiga aktivitet som grunden för vår stat, kommer Sovjetorganen att automatiskt återigen bli levande organ, ämnade att genomföra de kommunistiska uppgifterna. De kommer inte längre att vara de papperskvarnsorgan och laboratorier för dödfödda dekret, som de på mycket kort tid har urartat till.

Vad skall vi då göra för att krossa byråkratin inom partiet och ersätta den med arbetardemokrati? Framförallt måste man förstå att våra ledare har fel när de säger: ”Just nu är vi beredda att lossa tyglarna lite så länge vi inte står inför någon omedelbar fara på den militära fronten, men så snart vi på nytt vittrar fara skall vi återgå till det militära systemet inom partiet.” Vi måste då komma ihåg, att hjältemodet räddade Petrograd och mer än en gång försvarade Lugansk, andra städer och hela områden. Var det Röda Armén ensam som organiserade försvaret? Nej, försvaret organiserades också genom massornas hjältemodiga självständiga aktivitet och initiativ. Varenda kamrat kommer ihåg att vid dessa tillfällen av yttersta fara vädjade partiet alltid till denna självständiga aktivitet eftersom det i den såg räddningsankaret. Det är riktigt att det finns tillfällen av hotande fara då parti- och klassdisciplinen måste vara strängare, då större självupppoffring, noggrannhet i utförandet av uppdrag o.s.v. är nödvändigt. Men det är stor skillnad mellan dessa uttryck för klassanda och den ”blinda underkastelse”, som på senare tid förespråkats inom partiet.

För att väcka partiet till nytt liv och utdriva byråkratin inom Sovjetorganen kräver Arbetaroppositionen, tillsammans med en grupp av ansvariga funktionärer i Moskva, att de demokratiska principerna förverkligas, inte bara under den nuvarande andhämtningspausen, utan också under tider av skärpning av den inrikes- och utrikespolitiska situationen. Detta är det första och grundläggande kravet för att partiet skall kunna väckas till nytt liv och återgå till

principerna i sitt program, som det i praktiken mer och mer avviker från under inflytande av främmande element.

Det andra kravet, som Arbetaroppositionen bestämt kräver ett fullgörande av, är att alla icke-proletära element utesluts ur partiet. Ju mer Sovjetmakten stärks, desto större blir antalet främmande, karriärstiska, borgerliga och ibland öppet fiendliga element, som ansluter sig till partiet. Uteslutningen av dessa element måste vara grundlig och fullständig. De som har att utföra denna uppgift måste ta med i beräkningen att de flesta revolutionära element av icke-proletärt ursprung anslöt sig till partiet under oktoberrevolutionens första period. Partiet måste bli ett arbetarparti. Blott då är det i stånd att med kraft avvärja det inflytande som nu gör sig gällande från småborgerliga element, bönderna och kapitalets trogna tjänare, specialisterna.

Arbetaroppositionen föreslår att man registrerar alla medlemmar som inte är arbetare och som anslutit sig till partiet efter 1919 och att man ger dem rättighet att överklaga beslut angående uteslutning inom tre månader efter det att de fattats så att de får möjlighet att ansluta sig till partiet igen.

Det är samtidigt nödvändigt, att införa en "prövotid som arbetare" för alla de element som inte är arbetare och som söker återinträde i partiet. Detta kan ske genom att man kräver att var och en som söker medlemskap i partiet måste ha arbetat en bestämd tid med kroppsarbete och under vanliga arbetsförhållanden innan han är lämplig att upptas i partiet.

Det tredje avgörande steget mot en demokratisering av partiet är att alla element som inte tillhör arbetarklassen avsätts från de administrativa posterna. Med andra ord: partiets central-, distrikts- och stadsområdeskommittéer måste vara så sammansatta att de arbetare som är nära förbundna med arbetarmassornas förhållanden innehar den övervägande majoriteten i dessa kommittéer.

Nära förknippat med detta krav är kravet att alla partiorgan, från centralkommittén ner till distrikts- och stadsområdeskommittéerna, omvandlas från organ som handhar det dagliga, rutinmässiga arbetet till organ för kontroll över sovjetpolitiken.

Vi har redan påpekat att vårt partis kris är en direkt följd av sammanstötningen mellan tre skilda tendenser, representerande tre olika sociala grupper, arbetarklassen, bondeklassen samt medelklassen och element från den tidigare bourgeoisin (d.v.s. specialister, tekniker och affärsmän).

Problem av allmänstatlig karaktär tvingar både de lokala och centrala Sovjetorganen, inklusive Folkkommissariernas råd och Exekutivkommittén, att lyssna och anpassa sig till dessa tre skilda tendenser vilka representerar Sovjetrysslands befolkningsgrupper. Detta får till följd att både vår politiks klasslinje och den nödvändiga stabiliteten går förlorad. Allmänstatliga överväganden börjar gå före arbetarklassens intressen.

För att hjälpa centralkommittén och partikommittéerna att hålla fast vid vår klasslinje och för att kunna återkalla alla våra Sovjetorgan till ordningen varje gång ett avgörande beslut för sovjetpolitiken måste fattas (som t.ex. i frågan om fackföreningarnas roll och uppgifter) är det nödvändigt att avskaffa privilegierna för de ansvariga funktionärer som samtidigt innehar poster inom Sovjetorganen och kommunistpartiets organ. Vi måste komma ihåg, att Sovjetryssland hittills inte varit en socialt homogen enhet, utan istället utgjort en socialt heterogen massa. Statsmakterna tvingas att bringa dessa, många gånger inbördes fiendliga, intressen i samklang med varandra genom att välja en medelväg.

Vårt partis centralkommitté måste bli det högsta ledande centrat för vår klasspolitik, ett organ för teorin och för kontrollen över sovjeternas praktiska politik, det andliga förkroppsligandet av vårt grundläggande program. För att försäkra sig om detta är det nödvändigt att, speciellt

inom centralkommittén, begränsa det dubbla innehavet av förtroendeposter – det samtidiga medlemskapet i centralkommittén och innehavet av höga poster i Sovjetorganen – till ett minimum. För detta ändamål föreslår Arbetaroppositionen att particentra skapas, som verkligen tjänar som organ för den ideologiska kontrollen över Sovjetinstitutionerna och som praktiskt leder dessa enligt en konsekvent klasslinje. För att stärka partiverksamheten är det nödvändigt att införa följande regel: minst en tredjedel av ledamöterna i alla particentra skall vara permanent förbjudna att samtidigt verka som parti- och Sovjetfunktionärer.

Arbetaroppositionens fjärde grundläggande krav är: partiet måste återgå till valbarhetsprincipen.

Utnämningar, som endast bör tillåtas i undantagsfall, har på senare tid börjat bli till en regel. Utnämningar, som är ett mycket karakteristiskt fenomen för en byråkrati, har nu blivit till en allmänt erkänd legitim företeelse. Utnämningarna skapar inom partiet en mycket ohälsosam atmosfär, som förstör det jämlika och kamratliga förhållandet mellan medlemmarna genom att vänner belönas och fiender straffas, och medför också andra skadliga företeelser inom partiet och Sovjetlivet. Utnämningar minskar plikt- och ansvarskänslan gentemot massorna eftersom de som utnämns inte är ansvariga inför massorna. Detta vidgar ytterligare klyftan mellan ledarna och medlemmarna på basplanet.

Den utnämnde står faktiskt utanför all kontroll. Ledarna har inga möjligheter att noggrant kontrollera dennes förehavanden och massorna kan inte kräva redovisning eller om nödvändigt avsätta honom. Den utnämnde omges vanligtvis av en anda av överhet, lydnad och blind underkastelse, som smittat av sig på alla underordnade och diskrediterar partiet. Utnämningar är det kollektiva arbetets fullständiga negation och skapar ansvarslöshet. Utnämningar uppifrån måste upphöra och ersättas med valbarhetsprincipen på varje plan inom partiet. ”Bemyndigade” på ansvariga administrativa poster skall bara de vara som har valts av konferenser eller kongresser.

För att kunna övervinna byråkratin och göra partiet friskare är det slutligen nödvändigt att man återgår till ett system där alla fundamentala frågor rörande partiverksamheten och Sovjetpolitiken hänskjuts till medlemmarna på basplanet för diskussion och först därefter behandlas av ledarna. Det var det system som partiet hade när det var tvingat att arbeta underjordiskt – och t.o.m. så sent som vid tiden för undertecknandet av Brest-Litovsk-fördraget.²¹

4. Diskutera problemen öppet!

Systemet inom partiet är nu ett helt annat. Trots de förhoppingsfulla löften som avgavs vid Allryska Partikonferensen, som hölls i september (1920), beslöts en så viktig fråga som den om koncessionerna helt godtyckligt för massorna. Och endast genom de stora menings-skiljaktigheter som uppkom inom de ledande partiorganen fördes frågan om fackföreningarnas uppgifter ut till öppen debatt.

Bred publicitet, åsikts- och diskussionsfrihet, rätt till kritik inom partiet och bland fackföreningsmedlemmarna – det är de avgörande steg som måste tas för att få slut på det rådande byråkratiska systemet. Fri kritik, möjlighet för olika fraktioner att fritt framlägga sina åsikter på partikonferenser, diskussionsfrihet – detta är inte längre krav som endast Arbetaroppositionen framför. Under det ökande trycket från massorna erkänns och tillkännages nu officiellt en rad åtgärder som medlemmarna på basplanet krävde långt innan partikonferensen.

Man behöver bara läsa igenom Moskvakommitténs förslag angående partiorganisationen för att bli stolt över det stora inflytande som utövas på de ledande partiorganen. Om inte Arbetaroppositionen funnits, hade Moskvakommittén aldrig tagit ett sådant stort ”steg åt vänster”. Vi får emellertid inte överskatta denna ”vänsterorientering”, för den är bara en

principförklaring som framlagts för kongressen. Det kan hända, som det gjort många gånger med våra partiledares beslut under dessa år, att denna radikala deklaration snart kommer att glömmas bort. Vanligtvis antas dessa beslut av våra partiorgan p.g.a. massornas tryck, men så snart livet återgår i normala banor glöms besluten bort.

Hände inte detta med den åttonde kongressens (mars 1919) beslut, som stadgade att alla element som anslutit sig till partiet av "själviska motiv" skulle uteslutas och att en strängare urskillning skulle användas i fråga om godkännandet av inträde för sådana som inte är arbetare? Vad har hänt med det beslut som fattades på partikonferensen 1920 om att ersätta bruket av utnämningar med rekommendationer? Någon jämlikhet råder ännu inte inom partiet trots de upprepade resolutioner som antagits i denna fråga. De kamrater som vågar hävda en avvikande mening beträffande dekret som utfärdats uppifrån förföljs fortfarande. Det finns många fler sådana här exempel. Om alla dessa otaliga partibeslut inte verkställs är det nödvändigt att undanröja den grundläggande orsak som förhindrar deras verkställande. Vi måste ur partiet avlägsna de som är rädda för publicitet, fullständig ansvarighet inför medlemmarna på basplanet och rätten till kritik.

De medlemmar i partiet som inte är arbetare, och de arbetare som kommit under deras inflytande, är rädda för allt detta. Det räcker inte att rensa bort alla icke-proletära element ur partiet genom registrering eller ökad kontroll vid anslutningen etc. Det är också nödvändigt att skapa möjligheter för arbetarna att ansluta sig till partiet. Arbetares inträde i partiet måste underlättas, en mer kamratlig anda måste skapas inom partiet så att arbetare kan känna sig hemmastadda och inte ser ansvariga partifunktionärer som överordnade, utan som mer erfarna kamrater, vilka är redo att dela med sig av sin lärdom, erfarenhet och kunnighet och att allvarligt beakta arbetares behov och intressen. Hur många kamrater, särskilt unga arbetare, stöts inte bort från partiet p.g.a. vår brist på tålmod med dem och genom att vi intar en intolerant och sträng attityd istället för att utbilda och fostra dem i kommunistisk anda?

Förutom den byråkratiska andan har också överhetstänkande och funktionärskult funnit grogrund inom vårt parti. Om det finns någon kamratskap i vårt parti finns det bara bland medlemmarna på basplanet.

5. Oppositionens historiska nödvändighet

Partikongressens uppgift är att ta denna obehagliga realitet under övervägande. Den måste begrunda varför Arbetaroppositionen yrkar på införandet av jämlikhet, avskaffandet av alla privilegier inom partiet och större ansvarighet för funktionärerna gentemot de massor de väljs av.

I kampen för befästande av demokrati inom partiet och för avlägsnande av all byråkrati uppställer Arbetaroppositionen tre grundläggande krav:

1. Återgå till valbarhetsprincipen på alla plan och avlägsna samtidigt byråkratin genom att alla funktionärer görs ansvariga inför massorna.
2. Inför öppen behandling av alla problem inom partiet, både när det gäller frågor av allmän och personlig art. Beakta i högre grad kraven från medlemmarna på basplanet (öppen diskussion av alla frågor bland medlemmarna och sammanfattning av ledarna; tillträde för varje medlem till de ledande partiorganens möten utom när de problem som diskuteras kräver speciell sekretess). Befäst åsikts- och yttrandefriheten (inte enbart genom fri diskussion, utan också genom ekonomiskt stöd för utgivandet av olika partifraktioners litteratur).
3. Gör partiet mer till ett arbetarparti. Begränsa det samtidiga innehavet av poster inom partiet och Sovjetorganen.

Det sista kravet är speciellt viktigt. Vårt parti skall inte bara bygga upp kommunismen, utan också förbereda och utbilda massorna för kanske en lång period av kamp mot den internationella kapitalismen som kan ta oförutsedda och nya former. Det skulle vara barnsligt att tro att vi, efter att ha avvärjt vitgardisternas och imperialisternas angrepp vid de militära fronterna, inte längre behöver frukta ett nytt angrepp från världskapitalet, som på omvägar försöker erövra Sovjetryssland, intränga i vårt liv och utnyttja Sovjetrepubliken för sina egna syften. Detta är den stora fara vi måste vara på vår vakt mot. Och häri ligger problemet för vårt parti: hur skall vi väl förbereda möta fienden, hur skall vi samla alla proletära krafter kring klara klassuppgifter (de andra befolkningsgrupperna kommer alltid att sälla sig till kapitalismen)? Det är våra ledares plikt att förbereda denna nya sida i vår revolutionära historia.

Det kommer bara att bli möjligt att finna riktiga lösningar på dessa frågor när vi lyckas ena partiet på alla plan och förbinda det inte bara med Sovjetorganen utan också med fackföreningarna. Utnämningarna och det dubbla innehavet av poster inom partiet och fackföreningarna medför inte bara att partiets politik tenderar att vika av från den konsekventa klasslinjen, utan gör också partiet mer mottagligt för världskapitalismens inflytande under denna kommande epok, ett inflytande som utövas genom koncessioner och handelsavtal. Att skapa en centralkommitté som arbetarna känner är deras egen, innebär att skapa en centralkommitté där de lägre skiktens representanter, som är förbundna med massorna, inte bara spelar rollen av högtidliga staffagefigurer. Kommittén måste vara nära förbunden med de breda partilösa arbetarmassorna inom fackföreningarna. Den skulle därigenom kunna formulera aktuella paroller, uttrycka arbetarnas behov och strävanden och leda partiets politik i enlighet med klasslinjen.

Detta är Arbetaroppositionens krav. Detta är dess historiska uppgift. Och hur än vårt partis ledare försöker ringakta Arbetaroppositionen så är den idag den enda vitala, aktiva kraft som vårt parti har att beakta och som det måste räkna med.

Är Oppositionen nödvändig? Bör man se dess bildande som något positivt för världsproletariatets befrielse från kapitalets boja? Eller är den en icke önskvärd rörelse, som försvagar partiets handlingskraft och är fördärvbringande för dess medlemmar?

Varje kamrat, som inte har någon förutfattad mening angående Oppositionen och som förut-sättningslöst vill behandla och analysera frågan, utan de erkända auktoriteternas måttstock, kommer att av denna korta översikt förstå att Oppositionen är nyttig och nödvändig. Den är nyttig framförallt därför att den väckt tänkandet ur dess vintersömn. Under dessa revolutions-år har vi varit så upptagna med vår praktik, att vi upphört att analysera våra metoder utifrån en principiell och teoretisk ståndpunkt. Vi har glömt att proletariatet kan begå allvarliga misstag och sjunka ner i opportunismens trask och det inte bara under tiden för kampen om den politiska makten, utan sådana misstag är också möjliga under perioden för proletariatets diktatur, speciellt som vi är omgivna av imperialismens stormiga vågor och Sovjetrepubliken är tvungen att existera i en kapitalistisk omvärld. Under sådana förhållanden räcker det inte med att våra ledare är kloka politiker och statsmän. De måste också kunna leda partiet och hela arbetarklassen enligt en linje som innebär klasskamp och som utvecklar klassens skapande förmåga. De måste förbereda arbetarklassen på en långvarig kamp mot de nya former för erövrandet av Sovjetrepubliken som utvecklas genom världskapitalismens borgerliga inflytande. ”Var redo, var på er vakt! – organiserade på klassgrundval”, detta måste, nu mer än någonsin tidigare, vara vårt partis paroll.

Arbetaroppositionen har fört upp dessa frågor på dagordningen och däri består dess historiska förtjänst. Idéerna har börjat komma i omlopp. Medlemmar har börjat analysera det som utförts hittills. Kritik har påbörjats. Och överallt där det finns kritik, analys, överallt där idéer är i

omlopp och i verksamhet, där finns det liv, skaparkraft – utveckling framåt, mot framtiden. Det finns inget mer skrämmande och skadligt än den förstelnade tanken och rutinen. Vi har förfallit till rutin och skulle, utan att vi märkt det, kunnat ha avvikit från kommunismens klara klasslinje om det inte vore för Arbetaroppositionen, som trädde in vid en tidpunkt då våra fiender i skadeglädje just skulle till att börja håna oss. Detta är nu inte längre möjligt. Kongressen, och därigenom också partiet, måste beakta Arbetaroppositionens ståndpunkt och antingen kommer man att kompromissa med den eller också kommer man, p.g.a. Oppositionens inflytande och påtryckningar, att göra väsentliga eftergifter.

Arbetaroppositionens andra förtjänst är att den ställt frågan om vilka som till sist skall anförtros skapandet av ett nytt ekonomiskt system under diskussion. Skall det skapas av tekniker och affärsmän, idémässigt bundna till det förflutna, tillsammans med Sovjetfunktionärer och vissa bland dem utspridda kommunister eller av arbetarklassens organisationer, representerade av fackföreningarna?

Arbetaroppositionen har uttryckt vad som för länge sedan skrevs av Marx och Engels i *Kommunistiska Manifestet*: kommunismens uppbyggande kan och måste vara de arbetande massornas eget verk. Kommunismens uppbyggande ankommer arbetarna.

Arbetaroppositionen har slutligen höjt sin röst mot byråkratin. Den har vågat säga, att byråkratin hämmar arbetarklassens självständiga aktivitet och skaparkraft, att den dödar tänkandet, förhindrar initiativ och experiment när det gäller att finna nya produktionsätt, att den med andra ord förhindrar skapandet av nya produktions- och levnadsformer.

I stället för ett byråkratiskt system föreslår Arbetaroppositionen ett system med självständig aktivitet för massorna. I det avseendet har partiledarna redan nu gjort eftergifter och ”erkänt” sina avvikelser som skadliga för kommunismen och arbetarklassens intressen (förkastandet av centralismen). Den tionde partikongressen kommer efter vad vi kan förstå att göra en rad andra eftergifter åt Arbetaroppositionen. På så sätt har Arbetaroppositionen, trots det faktum att den framträdde som grupp inom partiet för bara några månader sedan, redan fullgjort sin uppgift. Den har tvingat de ledande partiorganen att lyssna på arbetarnas förnuftiga råd. Trots de utfall som nu riktas mot Arbetaroppositionen har den den historiska framtiden att stödja sig på.

Just p.g.a. att vi tror på partiets livskraft så vet vi att vårt parti efter en del tvekan, motstånd och tvivelaktiga politiska drag till sist kommer att på nytt följa den väg som utstakats av proletarietets organiserade krafter. Det kommer inte att uppstå någon splittring. Om vissa grupper lämnar partiet, kommer det inte att vara de som utgör Arbetaroppositionen. Bara de kommer att utträda som försöker göra principer av de övergående avvikelserna från det kommunistiska programmets anda, vilka påtvingades partiet genom det långvariga inbördeskriget, och som håller fast vid dessa som om de vore det verkliga innehållet i vår politiska handlingslinje.

Alla de inom partiet som är vana att begrunda problemen utifrån det ständigt växande proletarietets klasständpunkt kommer att behandla och tillägna sig allt det som är välgörande, förnuftigt och livskraftigt hos Arbetaroppositionen. Den vanlige arbetaren talar inte utan skäl övertygat och försonligt: ”Iljitj (Lenin) kommer att begrunda och överväga, han kommer att lyssna på oss. Han kommer att besluta att styra partirodret i Oppositionens riktning. Iljitj kommer fortfarande att vara med oss.”

Ju snarare partiledarna tar hänsyn till Arbetaroppositionens arbete och följer den väg som utstakats av medlemmarna på basplanet, desto snarare kommer vi att övervinna partiets kris. Och desto snarare skall vi överskrida den gräns bortom vilken mänskligheten, befriad från de objektiva ekonomiska lagarna och med utnyttjande av all den rikedom och kunskap som finns

samlad i arbetarklassens erfarenhet, medvetet kommer att kunna börja skapa den mänskliga historiens kommunistiska epok.

Kronologi

Denna kortfattade kronologi kan kanske göra det lättare att placera in en del av de politiska händelser, konferenser, kongresser etc. som omnämns i Kollontajs text. Dateringen nedan följer den julianska kalendern (som ligger tretton dagar efter den gregorianska) fram till den månad, februari 1918, då denna avskaffades i Ryssland och ersattes med den gregorianska. Datering i enlighet med den gregorianska kalendern fr.o.m. den 23 februari.

1917

- 27 februari: Tsar Nikolaj II abdikerar. Provisoriska regeringen bildas.
 30 maj-5 juni: Petrograds fabrikskommittéers första fulltaliga konferens.
 26 juli-3 augusti: Sjätte partikongressen.
 17-22 oktober: Första allryska fabrikskommittékongressen.
 25 oktober: Kerenskij's provisoriska regering störs. Sovjetregeringen proklamerar under Andra allryska sovjetkongressens öppningssession.
 31 oktober: Utkast till dekret om arbetarkontroll utfärdas. Det stipulerar (punkt 5) att "arbetarnas och de anställdas valda delegaters beslut är lagligt bindande för företagets ägare" men att de kan "upphävas av fackföreningarna och kongresserna".
 1 december: Upprättande av Högsta Ekonomiska Rådet (Vesenka) – som "uppslukade" det Allryska arbetarkontrollrådet (upprättat av bolsjevikerna i november).

1918

- 6 januari: Konstituerande församlingen upplöses.
 7-14 januari: Första allryska fackföreningskongressen.
 23 februari: Centralkommittén godkänner de tyska fredsvillkoren.
 3 mars: Brest-Litovsk-fördraget undertecknas.
 6-8 mars: Sjunde partikongressen.
 28 april: *Izvestija* publicerar Lenins artikel "Sovjetmaktens aktuella uppgifter". "I socialismens intresse kräver revolutionen idag att massorna *obetingat underordnar sig den enhetliga viljan* hos ledarna för arbetsprocessen."
 24 maj-4 juni: De regionala ekonomiska rådens första allryska kongress.
 28 juni: Dekret om allmänt förstatligande (alla industriföretag med ett kapital på över en miljon rubel).
 "Krigskommunismen" inleds.

1919

- 16-25 januari: Andra allryska fackföreningskongressen.
 18-23 mars: Åttonde partikongressen.
 Politbyrå, Orgbyrå och Sekretariatet upprättas.
 2-4 december: Åttonde partikongressen.
 17 december: *Pravda* publicerar Trotskij's teser om arbetets militarisering.
 27 december: Med Lenins godkännande upprättar regeringen Arbetspliktskommissionen, med Trotskij (fortfarande krigskommissarie) som ordförande.

1920

- 10-21 januari: Ekonomiska rådets tredje kongress.

- 12 januari: Fackföreningarnas allryska centralråd sammanträder.
Lenin och Trotskij kräver *tillsammans* ett godkännande av arbetets militarisering.
- 29 mars-4 april: Nionde partikongressen.
Kontrollkommissionen upprättas.
- 6-15 april: Tredje allryska fackföreningskongressen.
Trotskij förklarar att "arbetets militarisering ... är den oundgängliga grundmetoden för organiseringen av vår arbetskraft".
Lenin fastslår, att han från första början förordat enmansledning.
- augusti: Trotskij ställer järnvägsarbetarna och reparationsverkstädernas personal under krigslag. När järnvägsarbetarnas fackförening protesterar avsätter Trotskij utan vidare dess ledare och – med partiets fulla stöd och gillande – tillsätter andra som är villiga att lyda hans befallningar.
- början av september Tsektran (Järnvägarnas centrala förvaltningsorgan) upprättas.
- 22-25 september: Nionde partikonferensen.
- 8-9 november: Centralkommittén håller plenarsammanträde.
Trotskij hotar att "skaka om" olika fackföreningar på samma sätt som han "skakat om" transportarbetarnas. För första gången tar Lenin offentligen avstånd från Trotskij i frågan om den industriella förvaltningen.
- 22-29 december: Den åttonde allryska sovjetkongressen.

1921

- 14 januari: "De tios teser".
- 2-17 mars: Kronstadt-upproret.
- 8-16 mars: Tionde partikongressen.
Nya Ekonomiska Politiken tillkännages.
Resolution om "enighet" fördömer fraktionsbildningar inom partiet.

Noter

¹ Publicerade i *Pravda* 25 jan. 1921.

² R. V. Daniels, *The Conscience of Revolution*, s. 127.

³ Maurice Brinton, *Fabrikskommittéerna i ryska revolutionen* (Stockholms LS 1971), s. 77.

⁴ L. Trotskij, ”Om arbetaroppositionen”, *Bolsjevikrevolutionen 1917* (Tema 1967), s. 146.

⁵ M. Brinton, op.cit., s. 81-82.

⁶ För dokumentation om denna revolt, se speciellt Ida Metts *Kronstadt 1921* (Federativs 1969).

⁷ För en detaljerad redogörelse av hela detta förlopp, se Maurice Brintons *Fabrikskommittéerna i ryska revolutionen*. Brintons avslöjande översikt över åren 1917-21 är överhuvudtaget ett av de viktigaste bidragen till den nödvändiga förståelsen av denna period.

⁸ P. Cardan, *Bolsjevism, byråkrati!* (Libertad 1968), s. 18-19. Denna text, som bl. a. innehåller en värdefull analys av begreppet ”byråkrati”, utgör inledningen till den franska utgåvan av *Arbetaroppositionen* (publicerad i *Socialisme ou Barbarie* nr. 35).

⁹ M. Brinton, op. cit., s. 8.

¹⁰ P. Cardan, op. cit., s. 20.

¹¹ Hölls den 29 mars till 4 april 1920.

¹² Hölls 22 till 29 december 1920 i Moskva.

¹³ Denna speciella formulering av Alexandra Kollontaj visar helt tydligt att Arbetaroppositionen inte tänkte sig en öppen brytning med partiet vid den tidpunkt dokumentet skrevs (i början av 1921) trots de otaliga påståenden som gjordes av ledande bolsjeviker. Denna organisatoriska lojalitet till bolsjevikpartiet kom att fortsätta ända fram till tiden för Kronstadt-händelserna (mars 1921). Sjljapnikov och några av Arbetaroppositionens medlemmar gav i själva verket partiets handlingar sitt stöd vid detta tillfälle. Byråkratin visade emellertid ingen tacksamhet. Kort efter den tionde kongressens förbud mot fraktionsbildningar förklarades Arbetaroppositionen olaglig. Flera år senare, 1926, förkunnade Trotskij i sin tur sin organisatoriska lojalitet till den stalinistiska apparaten – som bara väntade på det mest lämpliga tillfället att krossa vänsteroppositionen ... (Engelske översättarens anm.)

¹⁴ Rjabusjinskij (f. 1871) en känd rysk bankir och företagare.

¹⁵ Bublikov (f. 1875) en ledande person inom handelsväsendet. Både Rjabusjinskij och Bublikov spelade en framträdande roll som företagarnas talesmän under den provisoriska regeringens tid.

¹⁶ Bubnov, medlem av Sovjetstatens militära ledning 1917. Motsatte sig Brest-Litovsk-fördraget. Trots sin tidiga anslutning till ”stalinismen” (1923) likviderades han under utrensningarna på 30-talet.

¹⁷ ”De tio” var en grupp bestående av Artem-Sergejev, Kalinin, Kamenev, Lenin, Losovskij, Petrovskij, Rudsutak, Stalin, Tomskij och Zinovjev.

¹⁸ I början på 1920 fick Trotskij hand om Transportkommissariatet, förutom den post inom försvaret han redan innehade. Som transportkommissarie började han genast praktisera sina teorier om ”arbetets militarisering”, avsatte de valda fackföreningsledarna och ersatte dem med handplockade män. *Tsektran* (Järnvägarnas centrala förvaltningsorgan) upprättades i sept. 1920 genom fusion mellan Transportkommissariatet, järnvägsarbetarnas fackföreningar och partiorganen på detta område. *Tsektran* reagerades – under Trotskijs ledning och med politbyråns aktiva stöd – efter en fast militär och byråkratisk modell.

¹⁹ Frederic Froebel (1782-1852) var den tyske pedagog som först lanserade ”kindergarten”-idén. Jean Henri Pestalozzi (1746-1827) var en schweizisk pedagog som vann världsrykte för sina teorier om fattiga barns uppfostran.

²⁰ Anatolij Vasilevitj Lunatjarskij (1875-1933), folkkommissarie för utbildningsväsendet i Sovjetunionen från 1918 till 1930.

²¹ Det fredsfördrag som undertecknades mellan centralmakterna och Sovjetryssland 3 mars 1918. Meningsmotsättningarna var stora inom bolsjevikpartiet beträffande de villkor som stipulerades i fördraget.